

174
ÜLELIIDULINE POLIITILISTE JA TEADUSALASTE
TEADMISTE LEVITAMISE ÜHING

MAJANDUSTEADUSTE DOKTOR
S. L. VÕGODSKI

**KAASAEGSE
KAPITALISMI
PÕHILINE
MAJANDUSSEADUS**

Nr. 19 (155)

EESTI NSV
POLIITILISTE JA TEADUSALASTE TEADMISTE
LEVITAMISE ÜHINGU
VÄLJAANNE

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1953

#2/23939

115 10
155 II
ÜLELIIDULINE POLIITILISTE JA TEADUSALASTE TEADMISTE
LEVITAMISE ÜHING

MAJANDUSTEADUSTE DOKTOR

S. L. VÖGODSKI

KAASAEGSE KAPITALISMI
PÕHILINE MAJANDUSSEADUS

EESTI NSV POLIITILISTE JA TEADUSALASTE TEADMISTE
LEVITAMISE ÜHINGU

VÄLJAANNE

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS · TALLINN 1953

Üleliidulise Uingu Moskva lektoriumis peetud
loengute ümbertöötatud stenogramm.

Originaali tiitel:

С. Л. Выгодский.
Основной экономический закон
современного капитализма.

Tõlkinud J. Naaskel.

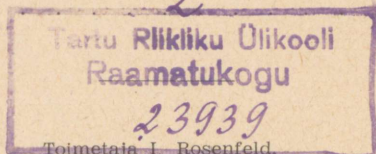
SISUKORD

Esimene loeng

MAKSIMAALNE KASUM ON MONOPOLISTLIKU KAPIT- TALISMI ARENEMISE TINGIMUS JA EESMÄRK . . .	3
MAKSIMAALSE KAPITALISTLIKU KASUMI KINDLUS- TAMISE VAHENDID	15
1. Antud maa rahvastiku enamuse ekspluateerimine, laostamine ja pauperiseerimine	15

Teine loeng

2. Teiste maade rahvaste orjastamine ja süstemaatiline paljaksriisumine	25
3. Sõjad ja majanduse militariseerimine	33
KAASAEGSE KAPITALISMI PÕHILISE MAJANDUS- SEADUSE TOIME JA KAPITALISMI ÜLDKRIISI SÕVENEMINE	40

Tehniline toimetaja T. Mitt

Korrektorid R. Eliste ja A. Kiho.

Ladumisele antud 24. X 1953. Trükkimisele antud 18. XII 1953. Trükiarv
6000. Paber 54:84, 1/16. Trükipoognaid 3,25. Formaadile 60:92 kohaldatud
trükipoognaid 2,67. Arvutuspoognaid 3,11. MB-18521. Trükikoda «Punane
Täht», Tallinn, Pikk tän. 54/58.

Tellimise nr. 1953.

Hind rbl. 1.50

На эстонском языке.

ESIMENE LOENG

MAKSIMAALNE KASUM ON MONOPOLISTLIKU KAPITALISMI ARENEMISE TINGIMUS JA EESMÄRK

Marksistlik-leninlikus poliitilises ökonomias on J. V. Stalini teosel «Sotsialismi majandusprobleemid NSV Liidus» väljapaistev koht. Selles teoses on formuleeritud kaasaegse kapitalismi põhiline majandusseadus ja sotsialismi põhiline majandusseadus, on antud põhjuste teaduslik analüüs, mis tingivad maailma kapitalistliku süsteemi üldkriisi edasise teravnemise, üldkriisi, mis viib selle süsteemi vältimatule hukkumisele. Kaasaegse kapitalismi põhilises majandusseaduses ja sotsialismi põhilises majandusseaduses peegeldub ilmekalt kahe süsteemi põhjalik vastandlikkus, sotsialistliku majandussüsteemi määratu suur üleolek kapitalistlikust süsteemist. Nende seaduste avastamisel on tohutu teoreetiline ja praktiline tähtsus kommunismi ehitamisel NSV Liidus, sotsialismi ehitamisel rahvademokraatia maades, kogu ülemaailmse revolutsioonilise liikumise ja töölisliikumise jaoks.

Arendades marksistlik-leninlikku poliitilist ökonomiat tõi J. V. Stalin esile põhilise majandusseaduse iseloomustavad iseärasused, seaduse, mis määrab antud tootmisviisi olemuse, tema arenemise kõik peamised küljed ja kõik peamised protsessid. Põhiline majandusseadus annab võtme antud majandusliku korra kõigi seaduspärasuste mõistmiseks ja seletamiseks. Põhilise majandusseadusega on kindlaks määratud teiste kapitalismi majandusseaduste toime. «Kapitalismi põhiline majandusseadus on niisugune seadus, mis määrab kõik kapitalistliku tootmise arenemise peamised küljed ja kõik peamised protsessid, mitte aga selle arenemise mingisugust üksikut külge või mingisuguseid üksikuid protsesse, — järelikult määrab kapitalistliku tootmise tuuma, tema olemuse.»¹

¹ J. V. Stalin, Sotsialismi majandusprobleemid NSV Liidus, lk. 80. Tallinn, 1953.

Kapitalistliku tootmisviisi olemuse, kõigi tema arenemise peamiste külgede ja protsesside põhjaliku uurimise alusel näitas J. V. Stalin, et kaasaegse kapitalismi põhilise majandusseaduse peamisteks joonteks ja nõueteks on maksimaalse kapitalistliku kasumi kindlustamine antud maa rahvastiku enamuse ekspluateerimise, laostamise ja pauperiseerimise teel, teiste maade, eriti mahajäänud maade rahvaste orjastamise ja süstemaatilise paljaksriisumise teel, lõpuks, sõdade ja rahvamajanduse militariseerimise teel, mida kasutatakse kõige kõrgemate kasumite kindlustamiseks.

Kapitalismi majandusseaduste toime analüüs näitab, et ei väärtuseseadust, konkurentsi ja tootmise anarhia seadust, samuti ka seadust kapitalismi ebaühtlasest arenemisest eri maades ei saa vaadelda kapitalismi põhiliste seadustena.

Väärtuseseadus kaubatootmise seadusena eksisteeris enne kapitalismi ja, nagu kaubatootminegi, jätkab eksisteerimist pärast kapitalismi kukutamist, sotsialismi tingimustes, tõi küll, piiratud mõjusfääriga.

Väärtuseseadus ei saa olla kapitalismi põhiliseks majandusseaduseks, sest kuigi ta omab kapitalismi tingimustes laia mõjusfääri ja etendab suurt osa kapitalistliku tootmise arenemisel, ei määra ta kapitalistliku tootmise olemust ega kapitalistliku kasumi põhialuseid, veel vähem, ta isegi ei tõsta üles niisuguseid probleeme.

Ka konkurentsi ja tootmise anarhia seadus ei määra kapitalistliku tootmise ja kapitalistliku kasumi põhiolemust. Tööpoolest, konkurentsi ja tootmise anarhia seadus on tootmisvahendite eraomanduse tagajärjeks, kuid see seadus ei määra tootmise eesmärki ega näita neid ülesandeid, millele tootmine on allutatud. Selleks eesmärgiks on, nagu teada, kapitalistlik kasum, millele on allutatud tootmine kapitalismi tingimustes.

Mis puutub aga seadusse kapitalistlike maade ebaühtlasest arenemisest, siis tähendab see seadus ühtede kapitalistlike maade hüppelist arenemist võrreldes teistega, ühtede maade kiiret väljatõrjumist maailmaturult teiste maade poolt, imperialistlikke sõdasid juba jaotatud maailma ümberjaotamiseks, maailma kapitalistliku rinde nõrgenemist ja seda, et sotsialismi võit on võimalik üksikutes maades.

See seadus ei saa olla põhiliseks majandusseaduseks kapitalismile üldse ega ka kaasaegsele monopolistlikule kapitalismile sel ajal kui viimane omandab valitseva

seisundi, sest see seadus ei määra kapitalistliku tootmise olemust, kapitalistliku kasumi aluseid, s. t. kapitalistliku tootmise eesmärki.

Nagu õpetab marksistlik poliitiline ökonomia, on kapitalistliku tootmise eesmärgiks alati olnud lisaväärtuse, kasumi saamine. Seda asjaolu rõhutas J. V. Stalin erilise jõuga oma teoses «Sotsialismi majandusprobleemid NSV Liidus», tsiteerides Marxi järgmisi tähelepanuväärseid sõnu: «Kapitalistliku tootmise otseseks eesmärgiks on toota mitte kaupu, vaid lisaväärtust või kasumit selle arenenud vormis: mitte produkti, vaid lisaproducti».

Marx paljastas kapitalismi apologeedid, kes kujutasid ja kujutavad kapitali ja töö vahelisi suhteid kui kahe võrdse poole harilikku tehingut, ostu- ja müügitehingut, maskeerides sellega kapitalistliku ekspluateerimise fakti. Marx näitas esimesena, et raha kapitaliks muundumise aluseks on sellise kauba olemasolu turul, mille tarbimisväärtusel on omadus olla väärtuse allikaks, lisaväärtuse allikaks. Selliseks kaubaks on kapitalismi ajal tööjõud. Selle muutumine kaubaks on tingitud kapitalistliku eraomanduse valitsemisest.

Poliitilises ökonomias oli Marxi õpetusel lisaväärtusest murranguline tähtsus. «Sellest ajast peale, kui maa peal eksisteerivad kapitalistid ja töölised,» kirjutas Engels oma retsensioonis «Kapitali» esimesele köitele, «pole veel ilmunud ühtegi raamatut, millel oleks selline tähtsus töölistele kui sellel, mis on meie ees. Suhe kapitali ja töö vahel — see telg, mille ümber keerleb kogu meie kaasaegne ühiskondlik süsteem — on siin esmakordselt teaduslikult läbi uuritud...»¹

Marx seadis õpetuse lisaväärtusest oma majandusliku teooria keskkoha, tuues selle õpetuse abil esile kapitalistliku ühiskonna antagonistliku iseloomu.

V. I. Lenin nimetas õpetust lisaväärtusest Marxi majandusliku teooria nurgakiviks.

Arendades edasi marksistlik-leninlikku poliitilist ökonomiat, teeb J. V. Stalin kindlaks, et kõige rohkem sobib kapitalismi põhilise majandusseaduse mõistega kokku lisaväärtuse seadus, kapitalistliku kasumi tekkimise ja kasvu seadus. See seadus määrab tegelikult ette ära kapitalistliku

¹ K. Marx ja F. Engels. Valitud teosed, I kd., lk. 422 (v. k.).

tootmise põhilised jooned. Kuid, nagu näitab J. V. Stalin, lisaväärtuse seadus on liiga üldine seadus ja teda tuleb sellepärast konkretiseerida vastavalt kaasaegse, s. o. monopolistliku kapitalismi tingimustele. See rõhutab jällegi vajadust loovalt, ajalooliselt läheneda inimühiskonna arenemise seaduste uurimisse. Selline lähenemine kohustab uurima, esiteks, üldised seadused, mis on omased kõigile või mõningaile ühiskondlikele formsatsioonidele, teiseks, spetsiifilised seadused, millele allub iga antud majanduslik kord; kolmandaks, ühtede või teiste seaduste muutumised antud majandusliku korra eri staadiumides või faasides.

Asi seisab selles, et kapitalismi arenemise eri staadiumides muutuvad kapitalismi seadused oma toimes, sõltuvalt muutuvaist tingimustest nende toime kas tugevneb või nõrgeneb. Juba veerand sajandit tagasi kirjutas J. V. Stalin, et «**kapitalismi** arenemise seadused, erinevalt sotsioloogia seadustest, mis käivad ühiskonna arenemise **kõigi** faaside kohta, võivad ja peavad muutuma. Ebaühtluse seadusel imperialismieelse kapitalismi ajal oli teatud kuju ja tal olid vastavad tagajärjed, imperialistliku kapitalismi ajal aga võtab see seadus teise kuju ja tema tagajärjed muutuvad seetõttu teissugusteks... Küsimus, kuidas kapitalismi seadused muutuvad mitmesugustes kapitalismi arenemise staadiumides, kuidas nende mõju kahaneb või suureneb sõltuvalt muutuvaist tingimustest, — see küsimus pakub erilist teoreetilist huvi...».¹

Kaasaegse kapitalismi põhiline majandusseadus toob esile lisaväärtuse seaduse toime monopolistliku kapitalismi konkreetseis tingimustes, mille tõukejõuks pole enam keskmine kasum ega lisakasum, vaid maksimumaalne kasum. Keskmine kasum on kaasaegsele monopolistlikule kapitalismile rentaabluse alammäär, millest allapoole kapitalistlik tootmine muutub võimatuks. Pealegi näitab keskmine kasum kapitali orgaanilise struktuuri kasvu tõttu languse tendentsi.

Ka lisakasum ei saa olla kapitalistliku tootmise tõukejõuks, sest ta kujutab endast teatavasti ainult keskmise kasumi teatavat ületamist. Kapitalist, kes rakendab uut tootmismeetodit ja vähendab tootmiskulusid võrreldes keskmiste ühiskondlike kuludega, saab täiendavat ehk lisakasumit, mis on vaid keskmise kasuminormi teatav ületamine.

¹ J. V. Stalin, Teosed, 9. kd., Tallinn, 1949, lk. 160—161.

See täiendav ehk lisakasum on pealegi ajutise iseloomuga, sest ta kaob sedamööda, kuidas levib uus tootmismeetod.

Keskmine kasum ega ka lisakasum ei väljenda kapitalistliku ekspluateerimise iseärasusi monopolide ülevõimu tingimustes. Need iseärasused määrab finantskapitali ülevõim, monopolide rõhumise tugevnemine, kapitalismi muutumine finantsilise orjastamise ja koloniaalse ekspluateerimise ülemaailmseks süsteemiks, kus käputäis imperialistlikke maid kurnab teiste maade ja eriti koloniaal- ja sõltuvate maade rahvastiku enamust.

Kapitalistlike monopolide ülevõim loob avarad võimalused kõige kõrgemate kasumite saamiseks töötajate ohjeldamatu ekspluateerimise teel, laialdaste asumaade ja sõltuvate maade sadade miljonite elanike kõige julmema rõhumise teel kapitalistlike monopolide poolt. Hästi on teada ka see, et sõda ja rahvamajanduse militariseerimine on kaasaegse kapitalismi tingimustes hiigelsuurte kasumite saamise ja kapitalistlike monopolide tohtu rikastumise vahendiks.

Kaasaegse kapitalismi tingimustes ei teki aga mitte ainult võimalus, vaid ka vajadus saada maksimaalset kasumit, sest kaasaegne monopolistlik kapital ei nõua mitte keskmist kasumit, vaid maksimumi kasumit, mis on vajalik selleks, et enam-vähem regulaarselt teostada laiendatud taastootmist.

Marksistlik taastootmise teooria õpetab, et akumulatsioon on laiendatud taastootmise ainsaks allikaks, lisaprodukt aga akumulatsiooni ainsaks allikaks. Tootmisprotsess on kapitalismi ajal vaid vajalikuks rahategemise vahendiks; mis aga puutub tarbimisse, siis vajab seda kapitalism vaid sedavõrd, kui võrd ta lahendab kasumi saamise ülesannet; väljaspool seda ülesannet kaotab tarbimise küsimus kapitalismi jaoks igasuguse tähenduse, inimene ise oma vajadustega kaob aga silmapiirilt. Sellepärast kapital taotleb võimalikult rohkem lisatööd, suuremat kasumi kasvu. Et mõista maksimaalse kasumi vajadust monopolistlikule kapitalismile, on vaja esile tuua seos kasuminormi, akumulatsiooni ja laiendatud taastootmise vahel monopolismieelse kapitalismi ajal ja monopolistliku kapitalismi tingimustes.

Teatavasti on keskmisel kasumil kapitali orgaanilise struktuuri kasvu tõttu languse tendents. Nagu Marx tõestas, avaldub tehniline progress püsivkapitali järjekindlas kasvus muutuvkapitaliga võrreldes. Kapitali orgaanilise struktuuri

kasv tähendab püsivkapitali kiiremat kasvu muutuvkapitaliga võrreldes, kuna aga lisaväärtust loob ainult muutuvkapital, siis on arusaadav, et kasuminorm, mis on lisaväärtuse ja kogukapitali, mitte aga ainult selle muutuva osa, vaheline suhe, peab vähenema koos kapitali orgaanilise struktuuri kasvuga, s. o. koos kapitali püsiva osa suhtelise suurenemisega ja muutuva osa vähenemisega. Lisaväärtuse sama normi juures on kasuminorm seda väiksem, mida kõrgem on kapitali orgaaniline struktuur.

Kasuminormi langus peab tähendama ja tegelikult ka tähendab akumulatsiooninormi langust.

Et aga akumulatsioon on laiendatud taastootmise ainsaks allikaks, siis muutub akumulatsiooni vähenemine takistuseks laiendatud taastootmise teostamisel.

Selleks et monopolismieelse kapitalismi ajal teostada enam-vähem regulaarset laiendatud taastootmist, on vaja, et kasuminormi langust kompenseeriks kasumi massi kasv. Kuid selleks, et kasumi mass kasvaks tema normi langemisel, on nõutav, et avansseeritud kapital kasvaks suuremas proportsioonis, võrreldes kasuminormi langusega. Marx näitas, et kapitalist rakendab oma vaba kapitali tööliste ekspluateerimiseks ainult siis, kui rakendatava kapitali massi kasvamisel kasvab vähemalt kasumi mass.

Kapitalismi põhiline majandusseadus nõuab kapitalistliku kasumi kasvu. Sel tõsiasi ajal on määratu suur tähtsus, sest ta näitab, et kapitalismi seaduseks pole mitte lihtsalt kasumi saamine, vaid selle kasv. K. Marx näitas, et laiendatud kapitalistliku taastootmise teostamine on võimalik vaid siis, kui kasuminorm saavutab «teatud kõrguse». See kasumi «teatud kõrgus» peab olema piisav selleks, et koos rakendatava kapitali kasvuga kindlustada vähemalt kasumi massi kasv.

Juba monopolismieelse kapitalismi tingimustes konstateeris Marx vastutoimivate mõjude või tegurite olemasolu, mis nõrgendavad või koguni halvavad kasuminormi languse seaduse mõju ning annavad talle vaid tendentsi iseloomu. Sellepärast rääkis Marx mitte kasuminormi langusest, vaid ainult kasuminormi languse tendentsist.

Tähtsamate vastutoimivate tegurite hulka kuuluvad: 1) ekspluateerimisastme suurenemine, 2) töötasu langus alla tööjõu väärtuse, 3) püsivkapitali üksikute elementide odavnemine, 4) see asjaolu, et kapitalismi ajal leiab ikka veel, oma odavuse tõttu, laialdast rakendamist käsitöö, mis

aeglustab kapitali orgaanilise struktuuri kasvu, ja lõpuks, 5) mitteekvivalentne vahetus mahajäänud maadega. Kõigi nende asjaolude tõttu polnud kasuminormi langus monopolismieelse kapitalismi tingimustes eriti suur ega kiiretempoline; kasumi massi tunduv kasv kompenseeris seda täielikult.

K. Marx näitas, et neil juhtumel, mil kasuminormi langus pole kompenseeritud kasumi massi kasvuga, otsib kapital väljapääsu täiendavas ehk lisakasumis, samuti ka mitmesugustes spekulatsioonides ja avantüürides, mis võivad tagada üha kasvava kasumi. «Kui kasuminorm langeb,» kirjutas Marx, «siis, ühest küljest, suunatakse kapitali jõud sellele, et üksik kapitalist täiustatud meetodite jm. abil alandaks oma kaupade ühiku individuaalse väärtuse allapoole nende keskmist ühiskondlikku väärtust ja saaks seega antud turuhinna juures teatud lisakasumit; teisest küljest tekib spekulatsioon, mis leiab soodsaid tingimusi kirglikes otsinguis... uute avantüüride järgi, et tagada mingisugustki lisakasumit, mis oleks sõltumatu tema üldisest keskmisest tasemest ja ületaks selle.»¹

Kõigest öeldust võib teha järelduse, et ka monopolismieelse kapitali tingimustes pole keskmine kasum sugugi mitte alati laiendatud tootmise küllaldaseks tingimuseks.

See tees, et kapitalismi põhiliseks majandusseaduseks on lisaväärtuse seadus, kapitalistliku kasumi tekkimise ja kasvu seadus, mitte aga keskmise kasumi seadus, omab määratu suurt tähtsust. Tõepoolest, kapitalist rahuldub keskmise kasumiga ainult sel juhul, kui see keskmine garanteerib talle kasumi kasvu (kasumi massi kasvu), mis on kapitalistliku tootmise seaduseks.

Seal, kus keskmine kasuminorm on sedavõrd madal (kapitali orgaanilise struktuuri kasvu tulemusena), et ta põhjustab mitte ainult kasuminormi, vaid ka kasumi massi vähenemist, seal ta ei stimuleeri tootmist ja muutub talle isegi takistuseks. Monopolismieelse kapitalismi ajal rahuldub kapitalist keskmise kasuminormiga vaid sel määral, millisel see viimane kindlustab talle kasumi kasvu, kasumi massi kasvu rööbiti kasuminormi langusega.

Keskmise kasuminormi seadus pole monopolismieelse kapitalismi põhiline majandusseadus, sest ta ei määra kapitalistliku tootmise olemust, mis taotleb kasumi kasvu.

¹ K. Marx, Kapital, III kd., lk. 269 (v. k.).

Monopolismieelse kapitalismi erinevus monopolistlikust kapitalismist keskmise kasumi seaduse toime suhtes seisab selles, et monopolismieelse kapitalismi ajal rahuldus kapitali keskmise kasumiga, kui see ainult kindlustas kasumi massi kasvu; monopolistliku kapitalismi ajal aga ei rahulda keskmine kasum mingil tingimusel laiendatud taastootmise nõudeid. Monopolistliku kapitalismi arenemise tingimuseks pole kasumi keskmine, vaid tema kõrgem norm.

See seletub kõigepealt sellega, et monopolistlikule kapitalile omane tootmise ja kapitali kontsentreerumise tohtu kasv kutsub paratamatult esile kapitali orgaanilise struktuuri edasise kasvu, ja järelikult suurendab veelgi kasuminormi edasise languse tendentsi.

Selgitades, miks keskmise kasuminormi seadus ei saa olla kaasaegse kapitalismi põhiline majandusseadus, kirjutab J. V. Stalin: «Kaasaegne kapitalism, monopolistlik kapitalism, ei või rahule jääda keskmise kasumiga, mis näitab pealegi kapitali orgaanilise struktuuri kasvu tõttu languse tendentsi»¹. Eespool oli juttu sellest, et monopolismieelse kapitalismi tingimustes kompenseeris kasuminormi langust tavaliselt kogu kapitali kasvamine suuremas proportsioonis kui see, milles langes kasuminorm. Selle tulemusena kaasnes monopolismieelse kapitalismi ajal muutuvkapitali osatähtsuse langusega kapitali kogusummas ja sellest põhjustatud kasuminormi langusega nii muutuvkapitali kui ka kasumi massi absoluutne suurenemine.

Monopolistliku kapitalismi ajal olukord muutub. Juba kapitalismi üldkriisi esimesel etapil ei saanud tootmise kasvu tempo ja avansseeritud kapitali kasv olla niivõrd suur, et kompenseerida kasuminormi languse tendentsi ning kindlustada kapitalile üha suurenevat kasumi massi. Teiste sõnadega, ühelt poolt suureneb seoses tootmise kontsentreerumisega kasuminormi languse tendents. Teiselt poolt aga muutuvad seoses tootmistempo aeglustumisega võimalused avansseeritud kapitali tunduvaks suurendamiseks ja kasumi massi kasvuks palju kitsamaks. Tekib vajadus maksimaalse kasuminormi järele.

Edasi. Kapitali ja tootmise kontsentreerumine, mis on jõudnud sellise kõrge arenemise astmeni, et sellest kasvab

¹ J. V. Stalin, Sotsialismi majandusprobleemid NSV Liidus, lk. 81.

välja monopol, suurendab tunduvalt kapitali minimaalset määra, mis on nõutav ettevõtte juhtimiseks, põhikapitali uuendamiseks. V. I. Lenin kirjutab, et «monopol tagab hiiglatulud ja kutsub esile tohutu ulatusega tehniliste tootmisühikute tekkimise».¹

Rööbiti sellega dikteerib konkurents järeleandmatult igale kapitalistile, et ta pidevalt suurendaks oma ettevõtte mastaapi. On hästi teada, et konkurentsivõitluses saavad väikesed kapitalistid lüüa suurte poolt, suured aga suurimate poolt. K. Marx märkis, et konkurents sunnib igat individuaalset kapitalisti laiendama oma kapitali selleks, et teda säilitada, kapitali laiendada aga saab ta ainult progressseeruva akumulatsiooni teel.

Monopolistliku kapitalismi tingimustes, kus konkurents tähendab ägedat võitlust konkurendi hävitamiseks, on kõrgeim kasum igale kapitalistile hädavajalik selleks, et säilitada oma positsioone, et saavutada ülekaal oma konkurendi üle. Maksimaalse kasumi saamise vajadus monopolistliku kapitalismi olukorras on tingitud ka veel sellest, et kriiside ja depressioonide ajal, mille kestvus ja ulatus monopolistliku kapitalismi ja eriti kapitalismi üldkriisi ajal ülimal määral kasvavad, on kasuminormi ja kasumi massi vähenemine möödapääsematu.

Niisiis, vajadus maksimaalse kasumi järele tuleneb monopolistliku kapitalismi olemusest enesest, ja esijoonest tootmise ja kapitali määratu suurest kontsentreerumisest ja tsentraliseerumisest kapitalismi antud arenemisastmel, sellest tingitud konkurentsivõitluse järsust teravnemisest, kapitalistliku tsükli kriiside ja depressioonifaaside pikenedemisest. Vajadus maksimaalse kasumi järele kasvab veelgi olukorras, mis on tekkinud pärast teist maailmasõda. Ühtse maailmaturu lagunemine tähendab teatavasti seda, et sfäär, kus peamised kapitalistlikud riigid saavad rakendada oma jõude maailma ressurssidele, kahaneb. Neis tingimustes võib kasumi kasvu seadus toimida ainult kasuminormi m a k s i m a a l s e suurendamise puhul.

Kuna sfäär peamiste kapitalistlike riikide jõudude rakendamiseks maailma ressurssidele kahaneb, mis omaltpoolt kitsendab kapitalimahutuste tunduva laiendamise võimalusi, siis on kasumi massi suurendamiseks nõutav kõrgeim

¹ V. I. L e n i n, Teosed, 22. kd., Tallinn, 1953, lk. 190.

kasuminorm, mille kindlustamine on monopolistliku kapitalismi arenemise tingimuseks.

Sellised on asjaolud, mis tingivad vajaduse maksimaalse kasuminormi järele, mille kindlustamine on kapitalistliku tootmise eesmärgiks monopolistliku kapitalismi ajal.

Sellele tuleb lisada veel ka omal ajal K. Marxi ja F. Engelsi poolt märgitud järgmine asjaolu, mis on imperialismi ajal leidnud laialdase leviku: jutt on töölisaristokraatia äraostmisest kodanluse poolt.

«Et selline äraostmine, toimugu see mistahes kujul, oleks majanduslikult võimalik,» kirjutab V. I. Lenin, «on vaja... monopolistlikult kõrget kasumit.»¹ Lenin märkis korduvalt, et «imperialism... mis tähendab kõrgeid monopolikasumeid käputäiele kõige rikkamatele maadele, loob majandusliku võimaluse proletariaadi ülakihtide äraostmiseks ja toidab, kujundab ning tugevdab sellega oportunisti»².

Maksimaalsete kasumite saamiseks haaravad monopolid enda kätte toorainete allikad, müügiturud ja kapitali rakendamise sfäärid. Oma jutuajamisel Ameerika esimese tööliste delegatsiooniga ütles J. V. Stalin, et kapitalist «elab kasusaamiseks. Vastasel korral poleks ta kapitalist. Ta ammutab kasumeid selleks, et koguda neist lisakapitali ja viia see vähem arenenud maadesse uute veel suuremate kasumite saamiseks»³.

Üha kasvavatest iga-aastastest kasumitest moodustatud lisakapitalide kasvu üle võib otsustada suurimate kapitalistlike trustide bilansiandmete järgi. Nii näiteks kasvas Ameerika suurima trusti «General Motors'i» lisakapital 30 aasta jooksul, s. o. 1917.—1946. aastani, 20 miljonilt dollarilt 668 miljoni dollarini, viimase viie aasta jooksul aga, s. o. 1947.—1951. aastani, kasvas lisakapital uuesti enam kui 1 miljardi dollari võrra, ulatudes 1951. aastal 1805,7 miljoni dollarini.

Niivõrd suur lisakapital võis tekkida ainult määratu suurte kasumite tagajärjel, mis igal aastal kuhjuvad selle trusti laekasse. Nagu näitavad bilansiandmed, moodustas «General Motors'i» keskmine kasum aastas, maksud maha arvamata, viimase viie aasta jooksul (aastail 1947—1951).

¹ V. I. Lenin, Teosed, 22. kd., lk. 258.

² Sealsamas, lk. 260.

³ J. V. Stalin, Teosed, 10. kd., Tallinn, 1950, lk. 118.

1156 miljonit dollarit, põhikapitali keskmine summa aastas — 803 miljonit dollarit, kogu kapital (s. o. aktsia- ja lisakapitali summa) aga — 2055 miljonit dollarit. See tähendab, et aastakasum on ligi 1,5 korda suurem kui põhikapitali koguväärtus. Kasuminorm (mis saadakse aasta keskmise kasumi jagamisel aasta keskmisele kapitalile) moodustas aastail 1947—1951 56,2%.

Kõige suuremaks osutusid selle trusti kasuminorm ja kasumi mass 1950. aastal seoses ameerika imperialismi poolt korea rahva vastu peetud agressiivse sõjaga ja sõjatoodangu väljalaske tunduva laiendamisega. Selle aasta kasum ületas 2,25-kordselt põhikapitali kogu väärtuse, kasuminorm moodustas aga 75,8%. «General Motors'i» kasum kasvas aastail 1938—1950 14-kordselt. See trust, mis omab valitsevat seisundit Ameerika Ühendriikide autotööstuses, neelab 65% selle tööstusharu ettevõtete kõikidest kasumitest.

Kuid kui suured need arvud ka on, nad ei anna veel kaugeltki täielikku ettekujutust sellest, milliseid muinasjutulisi kasumeid ajavad kokku Ameerika Ühendriikide ja teiste kapitalistlike maade suurimad trustid. Bilansside koostamise kapitalistlik «tehnik» avab trustidele avarad võimalused oma kasumite varjamiseks mitmesuguste «seaduslike» ja mitteseaduslike mahhinatsioonidega. V. I. Lenin toob oma raamatus «Imperialism kui kapitalismi kõrgeim staadium» ära kodanliku majandusteadlase Eshwege järgmise hinnatava ülestunnistuse seoses bilansiekvilibristikaga kapitalistlikes ettevõtetes: «Paljude aktsiaseltside bilansid sarnanevad keskajast tuntud palimpsestidele, millelt tuli kõigepealt maha kustutada sinna kirjutatu, et siis avastada selle all olevad märgid, millest selgub käsikirja tõeline sisu». Kuid isegi ilmselt vähendatud kasuminorm, mis on välja arvestatud bilansiandmete põhjal, näitab, millise hiigelulatuses saavutab ta kaasaegse monopolistliku kapitalismi tingimustes. «Kaasaegne kapitalism,» kirjutas V. I. Lenin, «... see on röövel, röövtrust, see pole endine normaalse aja eposhi kapitalism: ta võtab sadu protsente kasumit, kasutades monopoolset seisundit maailmaturul»¹.

Sellised on mõningad andmed neist hiiglasuurtest maksimaalsetest kasumitest, mida saab monopolistlik kapital.

Maksimaalne kasum erineb keskmisest kasumist selle

¹ V. I. L e n i n, Teosed, 32. kd., lk. 159 (v. k.).

poolest, et mõiste «keskmine kasuminorm» ei määra tema suurust, ei näita, kas ta on kõrge või madal.

Mõiste «keskmine kasuminorm» tähendab vaid seda, et kapitalistid jagavad üheskoos omavahel ühise saagi proportsionaalselt iga kapitalisti poolt mahutatud osale. Võrdse kasumi kindlustamine võrdsetelt kapitalidelt, hoolimata sellest, kas antud kapital on mahutatud kapitali kõrge orgaanilise struktuuriga ettevõttesse või kapitali madala struktuuriga ettevõttesse, rajaneb võimalusele, et kapital saab ühest tööstusharust, kus kasuminorm ühel või teisel põhjusel on keskmisest normist madalam, vabalt üle voolata teise harusse, kus kasuminorm on keskmisest kõrgem. Kasum on suhe lisaväärtuse ja kogu ettevõttesse mahutatud kapitali vahel. «Kõrge orgaanilise struktuuriga» kapital (s. o., kus püsivkapital on muutuvkapitalist suurem kui ühiskondlik keskmine) annab kasuminormi, mis on alla keskmise, «madala orgaanilise struktuuriga» kapital aga annab keskmisest suurema kasuminormi. Konkurents kapitalide vahel, kapitali vaba üleminek ühest harust teise viib kasuminormi mõlemal juhul keskmise tasemele.

Teiste sõnadega, keskmine kasum tähendab võrdset kasumit, kuid mõiste «keskmine» ei ütle midagi tema suuruse kohta: kas on ta küllaldane selleks, et avansseeritud kapitali kasvamisel kindlustada kasumi massi suurenemist.

Sellega pole erinevus maksimaalse ja keskmise kasumi vahel veel kaugeltki ammendatud.

Selleks, et esile tuua maksimaalse kasumi tuuma ja tema erinevust keskmisest kasumist, on vaja kindlaks määrata need tingimused, milledes tekivad keskmine ja kõrgeim kasum, ja vahendid, mille abil saadakse kasumi kõrgeim ja keskmine norm.

Keskmise kasumi seadus lähtub sellest, et, esiteks, «tööjõu väärtus on tema omaniku elu alalhoiduks vajalike elatusvahendite väärtus... Elatusvahendite summast peab järelikult jätkuma töötava indiviidi kui seesuguse säilitamiseks tema normaalse elutegevuse seisundis»¹, teiseks eeldab keskmine kasumi seadus, et töötasu on võrdne tööjõu väärtusega ja, kolmandaks, et kaupade realiseerimine teostatakse tootmishindade kohaselt, mis kindlustavad võrdse kasumi võrdselt suurte kapitalide pealt.

Tegelikult aga rikuti kõiki neid tingimusi ka monopolismi-

¹ K. Marx, Kapital, I kd., Tallinn, 1953, lk. 153.

eelse kapitalismi ajal. Tööjõu suurem kulumine seoses tööpäeva pikenedes ja töö pideva intensiivistumisega purustas alati kõik tingimused, mis on vajalikud tööjõu normaalseks taastamiseks ja funktsioneerimiseks. Samuti oli töötasu tavaliselt tööstusliku reservarmee ja eriti majanduslike ületootmise kriiside surve all tööjõu väärtusest madalam. Nagu näeme aga allpool, on töö intensiivistamine ja töötasu langus alla tööjõu väärtuse monopolistliku kapitalismi ajal mitmekordistunud.

Kaasaegse kapitalismi põhiline majandusseadus näitab, milliseid röövellikke vahendeid kasutades saab monopolistlik kapital maksimaalset kasumit, millisel määral kasvavad monopolistliku kapitalismi ajal iga kapitalistliku maa rahvastiku enamuse ja imperialistlike riikide poolt järjest rohkem orjastatavate mahajäänud maade sadade miljonite elanike ekspluateerimine, laostamine ja pauperiseerimine; millisel määral on sõjad ja majanduse militariseerimine muutunud kapitalistlike monopolide suurimate kasumite saamise alatiseks allikaks.

MAKSIMAALSE KAPITALISTLIKU KASUMI KINDLUSTAMISE VAHENDID

1. Antud maa rahvastiku enamuse ekspluateerimine, laostamine ja pauperiseerimine

Üheks maksimaalse kapitalistliku kasumi kindlustamise vahendiks on antud maa rahvastiku enamuse ekspluateerimine, laostamine ja pauperiseerimine.

Kaasaegse monopolistliku kapitalismi tingimustes suureneb töötajate ekspluateerimine ja rõhumine kapitali poolt äärmuseni, vastuolud töö ja kapitali vahel ülimal määral teravnevad. Püüdes saavutada maksimaalset kasumit, kärbivad monopolid üha enam tööliste osa rahvatulus, laostavad talurahvast, käsitöölisi ja teisi väikeomanikke, ajavad oma nõrgemad konkurendid pankrotini, muudavad riigieelarve oma rikastumise allikaks ja elanikkonna enamuse paljaksriisumise vahendiks.

Ekspluateerimise tugevnemine toimub eeskätt töö intensiivsuse tõstmise teel.

Töö intensiivistamisel suureneb vast loodud väärtus täies vastavuses intensiivistamise astmele, kuna aga töötasu kasv

(kui see üldse toimub) jääb tunduvalt maha töö intensiivistamise astme tõusust.

Maksimaalse kapitalistliku kasumi kindlustamine eeldab töö sellist kõrget intensiivistamise astet, mille juures tööjõu väärtus kaugeitki ei kindlusta tööjõu kulumise kompenseerimist, töölise säilitamist normaalse teguvõime seisundis.

Isegi töötasu teatud suurenemine, kui see leiabki aset, ei kompenseeri mingil määral organismi kiirendatud kulumist tööpinge suurendamise tagajärjel. Monopolistliku kapitalismi ajal muutub tüüpiliseks see asjaolu, et «tööjõu hinna tõus ei ole siin tingimata seotud tööjõu hinna kasvamisega üle tööjõu väärtuse. Tööjõu hinna tõusuga võib, vastupidi, kaasas käia tööjõu väärtuse langus. See juhtub alati siis, kui tööjõu hinna tõus ei kompenseeri tööjõu kiiret kulumist»¹.

Töö ekspluateerimise astme tõstmine töö intensiivistamise abil leidis laialdast rakendamist ka monopolismieelse kapitalismi ajal.

Ülalpool oli märgitud, et K. Marx vaatles töö intensiivsuse kasvu kui üht neist teguritest, mis nõrgendavad kasu-minormi languse tendentsi.

Kuid monopolistliku kapitalismi ajal kasvab töö intensiivistumine äärmuseni ja on töötajate ekspluateerimise tugevdamise ja kasu-minormi suurendamise tähtsamaks vahendiks.

Töö intensiivsuse kasv maksimaalse kapitalistliku kasumi saamise eesmärgil on samaväärne tööpäeva pikendamisega. K. Marx tegi vahet töö intensiivse ja ekstensiivse suuruse vahel. Viimane saavutatakse, tööpäeva pikendamisega. Töö intensiivsuse tõstmine tähendab aga tööjõu kulu suurendamist ühel ja samal ajavahemikul. Intensiivsem tööpäev loob seepärast mitte ainult rohkem produkte, vaid ka suurema väärtuse. Töö intensiivistamine kutsub esile organismi suurema pinge, kiirendab tema kulumist. Viimase poole sajandi vältel on toodang ajaühiku kohta kapitalistlikes maades ja eriti Ameerika Ühendriikides tunduvalt kasvanud, ja seda eeskätt töö intensiivsuse kasvu arvel, s. t. tööjõu barbaarse hävitamise ja kurnamise arvel.

Ameerika monopolid on alati olnud ja on ka käesoleval ajal eeskujuks teiste riikide kapitalistidele töö pöörase

¹ K. M a r x, Kapital, I kd., lk. 452.

intensiivistamise alal. Juba 1913. a. märkis V. I. Lenin, et vana Euroopa sõrgib jänkide sabas, võttes üle töölise ekspluateerimise uusimaid võtteid. Naelutades häbiposti kirikuulsa Tayloriga süsteemi kui higi väljapressimise süsteemi, kirjutab Lenin, et teilorismi meetodite abil «sellesama 9—10 töötunniga pressitakse töolisest välja kolm korda rohkem tööd, kurnatakse halastamatult kogu tema jõud, imetakse kolmekordse kiirusega välja palgaorja närvid ja lihaste energia iga tilk. Sureb varem? — Palju teisi on värvavate taga!...»¹.

Sama eesmärki — töölise töö metsikut intensiivistamist — taotleb ka Henry Fordi rakendatud töö ja töötasu organiseerimise süsteem. Seda saavutatakse konveierite liikumise kiirendamisega, samuti ka ähvarduste ja surveavaldamise meetodiga, mida kasutatakse üha visamalt vastavalt tööpuuduse kasvule ja sellele, kuidas tungitakse peale töölisklassi elatustasemele ja tema õigustele.

Üks töö intensiivistamise kõige levinumaid vahendeid on premiaalne töötasu süsteem. See süsteem, mis kujutab endast üht teilorismi ja fordismi eriliiki, on rajatud premiaalse tasu maksmise põhimõttele «säätetud» aja eest. Nii näiteks saab tööline «healthy» süsteemi järgi iga säätetud töötunni eest teatud preemia, mis moodustab umbes 20—30% põhitasust tunni eest. Kui kogu tasu tunni eest 300%-lise² lisaväärtuse normi juures tähendab, et tööline saab kätte vaid ühe neljandiku sellest väärtusest, mille ta on ühe tunni jooksul loonud, siis tähendab 20—30% tunnitasu säätetud tunni eest seda, et töölise preemia moodustab kõigest 5—7,5% väärtusest, mille tööline on loonud kogu oma jõu metsiku ülepingutusega.

Järgmine näide selgitab asja sisu. Oletame, et tunnitasu on 1 dollar. 300%-lise lisaväärtuse normi juures tähendab see, et töölise poolt ühe tunni jooksul loodud väärtus võrdub 4 dollariga, millest 3 dollarit moodustavad lisaväärtuse, 1 dollar aga töötasu.

Säästes ühe töötunni oma töö intensiivsuse tõstmise teel annab tööline kokkuhoidu, mis moodustab 4 dollarit, kuna aga tema preemia moodustab 20—30 centi ehk 5—7,5% tema poolt loodud väärtusest.

Töölise jõudu kurnatakse armutu ekspluateerimisega sel-

¹ V. I. Lenin, Teosed, 18. kd., Tallinn, 1953, lk. 555.

² Mõnede nõukogude majandusteadlaste arvestuste järgi ulatus lisaväärtuse norm Ameerika Ühendriikides 1950. a. 373%-ni.

lisel määral, et töötanud 5—10 aastat, langeb ta rivist välja ja visatakse tänavale.

Paljudesse Ameerika Ühendriikide ettevõtetesse ei võeta üle 35—40 aasta vanuses töölisi. Metsik töötempo ja ohutustenhika puudumine põhjustavad tööstuses õnnetusjuhtumite sagenemist. Nii hävib Ameerika Ühendriikide tööstuses iga aasta 15 000—17 000 inimest surmaga lõppenud õnnetusjuhtumite tagajärjel, ettevõtetes saadud vigastuste tõttu aga kaotab töövõime isegi ametlike andmete järgi üle 2 miljoni inimese.

Ühenduses ületootmise kriisidega tööstusettevõtete kroonilise alakoormusega ja massilise tööpuudusega kapitalistlikes maades, kahaneb toodangu üldmaht, kuid toodang ajaühiku kohta suureneb.

Seda ei saavutata sugugi mitte tootmise täiustamisega, vaid töölisklassi füüsiliste ja vaimsete jõudude ülepingutamise ja selline toodangu kasv tähendab loodud väärtuse, ja eeskätt lisaväärtuse suurenemist, s. t. tööliste ekspluaatimise astme tõstmist.

Kapitalistlikud monopolid taotleavad tööjõu väärtuse alandamist ja järelikult lisaväärtuse suurendamist ka naiste ja laste töö laialdase rakendamise teel. K. Marx tähendas, et tööjõu väärtust määratakse «tööajaga, mis on vajalik mitte ainult üksiku täiskasvanud tööliste, vaid ka töölisperekonna elatamiseks. Masinad, mis paiskavad tööturule kõik töölisperekonna liikmed, jaotavad mehe tööjõu väärtuse kõigi ta perekonnaliikmete vahel»¹.

Monopolistliku kapitalismi ajal võtab naiste ja laste töö rakendamine eriti laia ulatuse.

Ameerika töödepartemangu andmeil kasvas naiste erikaal kõigi töötavate tööliste kogusummas aastail 1870—1940 tööstuse eri harudes järgmiselt: (vt. tabel lk. 19).

Sellest tabelist nähtub, et naiste erikaal töötavate tööliste üldarvus on tunduvalt suurenenud monopolistliku kapitalismi ajastul, aastail 1900—1940.

Ameerika tööföderatsiooni andmeil moodustas naiste osa tööstuses töötavate tööliste üldarvust 1952. a. augustikuus 28,4%, täiesti või osaliselt töötute arvust aga — 45,1%. Naiste ja laste töö laialdane rakendamine tähendab mitte ainult mehe tööjõu väärtuse langust, vaid ka selle asendamist naise odavamaga tööjõuga. On teada, et kapitalistlikes

¹ K. Marx, Kapital, I kd., lk. 342.

Tööstusharud	Naiste arv protsentides töötavate tööliste üldarvust		
	1870. a.	1900. a.	1940. a.
1. Toiduainete tööstus	2,8	9,7	23,8
2. Tubakatööstus	10,4	33,1	62,6
3. Jalatsi- ja sukutööstus	5,6	19,0	34,0
4. Nahatööstus (välja arvatud jalatsid)	2,0	11,4	47,5
5. Klaasi ja klaastoodete tootmine	1,8	5,3	18,7
6. Pottsepatööstus	2,2	18,6	30,9
7. Elektrimasinad ja -seadmed	—	35,9	40,7
8. Puuvilja ja köögivilja pakkimine ja sorteerimine	—	(1910. a.) 42,8	57,7 (1910. a.)

maades naised, esiteks, teevad tavaliselt madalama tasuga töid ja, teiseks, saavad ühe ja sama töö eest meestöölisega võrreldes väiksemat tasu. 1948. aastal oli Ameerika Ühendriikides naistöölise keskmine sissetulek meestöölise omast $2\frac{1}{3}$ korda väiksem.

Töøjõu väärtuse vähendamise tähtsaks teguriks monopolistliku kapitalismi ajal on hariduskulude kärpimine seoses töøjõu dequalifitseerumisega kapitalistlikes maades. Kodanlik ajakirjandus reklaamib üha suurenevat kvalifitseeritud tööliste protsendi kahanemist ja kvalifitseeritud töøjõu asendamist odavamaga töøjõuga kui tootmismeetodite ratsionaliseerimist ja täiustamist.

«Paljude tootmisülesannete lahendamiseks,» ütlevad rahakukru õpetatud toapoisid, «piisab poolest inimesest, veerandist inimesest või koguni sajandikust inimesest.» Need kapitali küünilised apoloogeetid näevad täiusliku masina ja mittekvalifitseeritud tööliste ühenduses «õitsengu ja kultuuri» panti. Pole kahtlust, et kvalifitseeritud tööliste asendamine mittekvalifitseeritud töölistega, töøjõu dequalifitseerumine on kapitalistlike monopolide «õitsengu» tähtsaks teguriks, mis kindlustab kapitali magnaatidele maksimaalseid kasumeid. Mis aga puutub «kultuuri», siis tähendab see palgaorjuse jõhkra apoloogeedi suus vaid seda, et ta kavatses kultiveerida ja jäädvustada «osalist» töölise, püüab sadu miljoneid tööliklassist võrsunud inimesi igaveseks ajaks muuta masina armetuiks ripatsiteks, tahab jäädvustada kapitalismile omast vastandlikkust füüsilise ja vaimse töö vahel. On ju teada, et füüsilise ja vaimse töö

vastandlikkuse majanduslikuks aluseks on füüsilise töö tegijate ekspluateerimine vaimse töö tegijate poolt.

Maksimaalse kasumi kindlustamise tähtsaks teguriks on töötasu järsk alandamine alla tööjõu väärtust.

Kasutades alatise mitmemiljonilise töötute armee olemasolu, püüab monopolistlik kapital saavutada töötasu sellist taset, mis oleks tööjõu väärtusest tunduvalt madalam. On teada, et Itaalias ja Lääne-Saksamaal ületab praegu tööpuudus ülemaailmse majanduskriisi (1929—1933) kõige raskemate aastate taseme: Itaalias on üle 2 miljoni täielikult töötu ja veel rohkem osaliselt töötuid, Lääne-Saksamaal on peaaegu 3 miljonit täielikult ja osaliselt töötut. Jaapanis on ligi 10 miljonit täielikult ja osaliselt töötut. Ameerika Ühendriikides on vähemalt 3 miljonit täielikult töötut ja 10 miljonit inimest osaliselt töötuid, Inglismaal on üle 0,5 miljoni töötu. Tööpuudus kasvab ka väiksemates Lääne-Euroopa maades. Virelevate töötute reservarmee olemasolu raskendab veelgi tööstusettevõtetes töötavate tööliste olukorda. Järsult kahaneb tööliste osa rahvatulus. Ameerika Ühendriikides näiteks isegi ametlikel andmeil ei ulatunud 1951. aastal 40% perekondade sissetulek kolme neljandikuni töölis perekonna nõndanimetatud elatusmiinimumist, kuna 25 protsendi perekondade sissetulek oli koguni alla poole sellest poolnäljasest elatusmiinimumist.

Niisiis tunnistavad isegi ametlikud andmed, et 65 protsenti perekondade üldarvust teenis elatusmiinimumist tunduvalt vähem.

Isegi 1929.—1933. aastate kriisi eelõhtul, kui Ameerika Ühendriikide tööliklassi olukord oli tänapäevaga võrreldes tunduvalt parem, moodustas tööstustööliste «keskmine» sissetulek vaid 57% elatusmiinimumist. Kuid «keskmine» sissetulek ei anna ju ettekujutust enamiku töötavate tööliste reaalsest töötasust. Pealegi arvutatakse ametlik «elatusmiinimum» ehk «töölis perekonna eelarve» Ameerika Ühendriikides välja ilmselt võltsitud andmete põhjal, mis nähtub järgmistest tõsiasjadest.

Esiteks, on teada, et töölisel kulutavad Ameerika Ühendriikides korteriüüriks 25—40% oma palgast. Eelarve koostajad ise tunnistavad, et selles ettenähtud korteriüür — 11% kõigist väljaminekutest — pole tüübiline, on madalam tegelikest kuludest.

Teiseks, pole «töölisperekonna eelarvesse» võetud kulusid, mis on seotud eraarstide teenete tasumisega, kelle abi Ameerika töölised peavad kasutama. «Töölisperekonna eelarve» koostajad väidavad ise: «On selge, et eraarstide teenete kasutamine nõuaks sellist suurt kulutust, mis mõõduka sissetulekuga perekonnale oleks ebareaalne ja mitteteostatav».

Kolmandaks, vähendavad «töölisperekonna eelarve» koostajad ilmselt elu kallinemist. Kõigi nende mahhinatsioonide tulemusena on elukallidus Ameerika Ühendriikides ametlike andmete järgi sõjaeelsega võrreldes kasvanud vaid 84,5% võrra, kuna tegelikult on elukallidus 1939. aastaga võrreldes kasvanud peaaegu kolmekordseks.

Üheks maksimaalse kasumi allikaks on tervete gruppide rõhutatud rahvustest vähem tasu saavate tööliste, immigranptide ja teiste jõhker ekspluateerimine.

Nii on neegrите madalam töötasu Ameerika Ühendriikides monopolide kõrgete kasumite tähtsaks allikaks ja kogu töölisklassile surve avaldamise vahendiks. Moodustades 9,8% kogu Ameerika Ühendriikide rahvastikust, saavad neegrid kõigest 3% rahvatulust.

Halastamatu ekspluateerimise ja rassilise diskrimineerimise objektiks on Ameerika Ühendriikides mitte ainult neegrid, vaid ka mehhiklased, mulatid, indiaanlased, Aasia elanikud ja miljonid mitte anglosaksi päritoluga immigrandid. V. I. Lenin rõhutas korduvalt, et imperialismi iseloomustab «mahajäänud maade halvemat tasu saavate tööliste» töö eriti ebainimlik ekspluateerimine. Sellisele ekspluateerimisele on «rajatud, teataval määral, imperialistlike, rikaste maade parasitism, kes ostavad kõrgema tasuga ära ka osa oma töölisi, kusjuures ülemäära ja häbitult ekspluateeritakse «odavate» välismaiste tööliste tööd»¹.

Teise maailmasõja käigus kasutasid kapitalistlikud monopolid laialdaselt inflatsiooni ja maksupressi kui töötajate ekspluateerimise täiendavat vahendit. Sõja aastate kestel suurenes töölisklassi suhteline ja absoluutne vaesumine, talurahva ja linnaelanikkonna väikekodanlike kihtide laostumine ning asumaade ja sõltuvate maade rahvahulkade edasine vaesumine seninähtamatu ulatuseni.

¹ V. I. Lenin, Teosed, 26. kd., lk. 141 (v. k.).

Kapitalistlike monopolide rikastumise ning talurahva hulkade laostumise ja vaesumise tähtsaks teguriks on maade kokkuost monopolide poolt, orjastavate tehingute sõlmimine töötavate talupoegadega, maarendi kasv. Nii näiteks suurenes Prantsusmaal rendimaks 1947.—1950. a. rohkem kui neljakordselt, kuna aga toidukaupade hulgihinnad suurenesid vaid 59% võrra.

Töötajate suhtelise ja absoluutse vaesumise kasvu Ameerika Ühendriikides iseloomustab selliste toiduainete nagu koorevõi, liha, suhkru ja leiva tootmise ja tarbimise järsk langus. Sellest annavad tunnistust isegi Ameerika Ühendriikide Põllumajandusökonoomika Büroo poolt avaldatud ametlikud andmed: koorevõi tootmine ja tarbimine oli 1951. aastal sõjaeelsega võrreldes 41% võrra väiksem, lambaliha — 56%, leiva tarbimine oli Ameerika Ühendriikide senati komisjoni andmeil 1950. aastal langenud 19% võrra.

Lääne-Euroopa maade töölisklassi raskest olukorrast kõnelevad veenvalt järgmised arvud: Prantsuse ja Itaalia tööliste reaalpalk moodustas 1952. aastal alla poole sõjaeelsest, Inglismaal langes see 20% sõjaeelsega võrreldes. Sealjuures tuleb silmas pidada, et sõjaeelne aastakümme oli ajajärk, mil töölisklassi elatustase oli tunduvalt langenud kahe eelnenud kriisi, erilaadilise depressiooni ja rea kapitalistlike maade majanduse sõjarööbastele üleviimise mõjul. J. V. Stalin ütles partei XVII kongressil, et «neli aastat tööstuskriisi on töölisklassi ära kurnanud ja meeleheiteni viinud». Töölisklassi elatustaseme järsust langusest Lääne-Euroopa maades annab tunnistust kas või see fakt, et Inglismaal on toiduainetega varustamisel tänini säilinud kaardisüsteem: kaartide järgi antakse nädalas 56 grammi võid ja 115 grammi margariini inimese kohta. Faktid tunnistavad, et kapitalistlike maade enamiku tööliste töötasu ei kindlusta isegi ametlikku võltsitud elatusmiinimumi. Veel halvem on põllutööliste olukord. Nii näiteks saab sulane Itaalias 7000—8000 liiri kuus, kuna liha kilo maksab 1200 liiri. Prantsuse asumaades Aafrikas (näiteks Kamerunis) saab põllutööline 12-tunnilise kurnava töö eest 25—30 franki päevas, mis moodustab 750 grammi leiva hinna.

Uheks töölisklassi täiendava paljaksriisumise meetodiks ja talurahva hulkade ekspluateerimise vormiks on m a s s i-

tarbekaupade, põllumajandusmasinate, väetise ja inventari monopolihinnad.

Kruvides üles massitarbekaupade hindu, röövivad monopolid töölist kui tarbijat, vähendavad veelgi reaalpalku, suurendavad töötajate absoluutse ja suhtelise vaesumise kasvu. Reaalpalga katastroofiline langus kapitalistlikes maades sõjajärgsel perioodil on monopolide poolt hindade üleskruvimise ja inflatsiooni tulemus. Maksimaalsete kasumite saamise kindlustamiseks laostavad monopolid töötavat talurahvast. Põllumajandussaaduste madalate hindade ja tööstussaaduste ning eeskätt põllutöömashinate monopolihindade kehtestamine on üheks tähtsamaks talurahva hulkade ekspluateerimise vormiks kapitalistlike monopolide poolt ja talurahva hulkade vaesumise ning laostumise teguriks. Määrates kindlaks need tegurid, mis põhjustasid 1929.—1933. a. kriisi ülemineku erilaadiliseks depressiooniks, kirjutas J. V. Stalin: «Kapitalismil läks korda mõnevõrra kergendada tööstuse olukorda **tööliste arvel** — nende ekspluateerimise süvendamise teel nende töö intensiivsuse tõstmise kaudu, **farmerite arvel** — kõige madalamate hindade poliitika teostamise teel nende töösaaduste, toiduainete ja osaliselt toorainete eest, **asumaade ja majanduslikult nõrkade maade talupoegade arvel** — veel suurema hindade alandamise teel nende töösaaduste, peamiselt toorainete ja seejärel ka toiduainete eest»¹.

Järgmised andmed põllumajandussaaduste hindade määratu suurest langusest 1929.—1933. a. ja 1937.—1939. a. kriiside perioodidel ja 1947.—1949. aastate perioodil näitavad, millisel suurel määral omandasid kapitalistlikud monopolid võileiva hinna eest farmerite töö vilja, jätkates neile tööstustoodete ning isikliku ja tootliku tarbimise esemete müümist kõrgete hindadega.

Kui põllumajandussaaduste hulgihinnad 1932. aastal, mil nad saavutasid oma madalseisu, langesid 1929. aastaga võrreldes 54,1% võrra, siis langesid põllutöömashinate hulgihinnad ainult 15,7% võrra, tööstustoodete hulgihinnad aga 25,7%. Teraviljahinnad langesid 1937.—1939. a. — 40,4%, põllumajandusliku inventari hinnad aga — 0,7%. 1947.—1949. a. langesid teraviljahinnad 24,9%, põllumajandusinventari hinnad aga tõusid 18,7% võrra. Tulemu-

¹ J. V. Stalin, Teosed, 13. kd., Tallinn, 1952, lk. 281.

sena farmer, kes annab oma toodangu ära poole hinna eest, maksab ise kaupade eest kõrget monopolihinda.

Põllumajandussaaduste hulgihindade langus kapitalistlikes maades on muidugi kasulik kapitalistidele, monopolidele ja spekulantidele, mitte aga tarbijatele, kes hulgihindade järsule langusele vaatamata on sunnitud maksma kõrgeid jaehindu. Ameerika Ühendriikide valitsuskomisjoni arvestuste järgi, kes uuris juba enne teist maailmasõda 1952 koloniaalkaupluse tegevust, kes müüvad leiba 30 osariigi 148 linnas, saab farmer ainult 13,2% leiva jaehinnast. Ülejäänud 86,8% langevad viljasalvede omanike, transpordikompaniide, leivatööstuste, hulgi- ja jaekaupmeeste käppade vahele. See olukord pole muutunud ka tänapäeval. Farmeri-põlluharija osa leiva jaehinnast oli 1952. aastal 16%, farmeri-aedniku osa apelsinide jaehinnast oli 5,5% ja virsikute jaehinnast — 5%. Farmerite raskest olukorrast Ameerika Ühendriikides kõneleb ka järgmine ilmekas fakt. Ühendriikide lõunaosa põhilises põllumajanduslikus osariigis — Mississipis — ähvardab 42% valgeid farmereid ja 81% neegrite majapidamisi, kelledest enamuse on pooleteramehed, otsene laostumise oht, nagu seda tunnistab ajakiri «Facts for farmers».

Sajad tuhanded laostunud farmerid Ameerika Ühendriikides täiendavad rändavate, koduta põllumajandustööliste ridu, kellede üldarv ületab 2 miljonit. Viimase 15 aasta jooksul on farmide üldarv Ameerika Ühendriikides vähenenud 1,5 miljoni võrra. Ainuüksi ajavahemikul 1945.—1950. a. laostus ning «kadus» Ameerika Ühendriikides 713 000 farmerite majandit.

Ameerika Ühendriikide valitsus, kes kapitalistlike monopolide huvides püüab säilitada esmajärguliste tarbekaupade kõrgeid jaehindu, laseb ladudes «mädaneda» toiduainete ja teiste põllumajandussaaduste tohutuid «ülejääke».

Seda tunnistatakse küüniliselt bületäänis, mille annab välja Morgani «National City Bank of New York». Loeme sealt, et 1952. a. «kuhjuvad valitsusele kuuluvatesse ladudesse, toiduainete, eriti teravilja tohutud ülejäägid», milledega võib korduda sama lugu, mis juhtus «kaks aastat tagasi kartuli skandaali ajal, mis oli seotud valitsuse poolt varutud ja turustamata jäänud kartuli massilise hävitamisega».

Maksimaalse kapitalistliku kasumi kindlustamine kapitalistlike maade rahva enamuse ekspluateerimise, laosta-

mise ja pauperiseerimise teel põhjustab rahvamasside rahulolematuse järjekindlat kasvu ja klassivastuolude järsku teravnemist ühelt poolt imperialistliku kodanluse ja teiselt poolt töölisklassi ja kõigi töötajate vahel.

TEINE LOENG

2. Teiste maade rahvaste orjastamine ja süstemaatiline paljaksriisumine

Üheks maksimaalse kapitalistliku kasumi kindlustamise vahendiks on teiste maade, eriti mahajäänud maade rahvaste orjastamine ja süstemaatiline paljaksriisumine.

Oma 1917. a. oktoobris avaldatud tuntud artiklis «Partei-programmi revideerimisest» märkis V. I. Lenin, et käputäie rikkamate imperialistlike maade eraldumine, kes parasiitlikult rikastuvad asumaade ja nõrkade rahvaste riisumisega, on imperialismi väga tähtsaks iseärasuseks.

Juba monopolismieelse kapitalismi ajal oli väliskaubandusse, eriti koloniaalkaubandusse mahutatud kapital, kuna ta tõi tavalisest kõrgemat kasumit, kasuminormi tõstmise teguriks. Sama toime oli ka kapitali väljaveol, sest mahajäänud maades on kasuminorm kõrgem.

Kuid monopolismieelse kapitalismi ajal, kui mahajäänud maad olid veel nõrgalt kaasa tõmmatud ülemaailmse kapitalismi käibesse, oli kaubanduse maht nende riikidega veel tähtsusetu ja kapitali väljavedu ei olnud kuigi laialdaselt levinud.

Nii näiteks 90-ndail aastail moodustas Inglismaa, Ameerika Ühendriikide ja Prantsusmaa poolt välismaale mahutatud kapital ligi 12 miljardit dollarit, kuid 1914. a. moodustas see juba 39—44 miljardit dollarit. Kuivõrd tüübiline on imperialismile kapitali väljavedu, seda näitab kujukalt Ameerika Ühendriikide välismaiste kapitalimahutuste liikumine aastail 1897—1951.

Ameerika Ühendriikide välismaale investeeritud kapital
(miljardites dollarites)

Aastad	Üldsumma	Sealhulgas erainvesteeringud	Riiklikud laenud ja krediidid
1897	685	685	—
1914	3514	3514	—
1929	15400	15400	—
1939	12480	12480	—
1951	36100	22300	13800

Tabel näitab, et veel XIX saj. lõpul olid Ameerika Ühendriikide välisinvesteeringud üsna tähtsusetud, kuid nad saavutasid hiiglasuure ulatuse XX saj. esimesel poolel, eriti aastail 1913—1929, ning seejärel 1939. ja 1951. a. vahelisel perioodil.

V. I. Lenin märkis, et sissetulekud kapitali väljaveost on maailma rahvuste ja maade enamuse imperialistliku orjastamise aluseks, käputäie rikkamate riikide kapitalistliku parasitismi aluseks. Kuni esimese maailmasõjani kuulusid selle käputäie rikkamate riikide hulka Inglismaa, Prantsusmaa, Saksamaa ja Ameerika Ühendriigid.

Ajavahemikul kahe sõja vahel kogu maailma rahandusliku ekspluateerimise keskus on kandunud Euroopast Ameerika Ühendriikidesse, kuna peamiste maailma rahvaid ekspluateerivate riikide ring on viimse võimaluseni kitsenenud.

«Varem,» ütles J. V. Stalin, «olid peamisteks ekspluataatoriteks Inglismaa, Prantsusmaa, Saksamaa, osalt Ameerika, praegu on see ring viimse võimaluseni kitsenenud. Praegu on maailma peamisteks rahanduslikeks ekspluateerijateks ja järelikult ta peamisteks kreditorideks Põhja-Ameerika ja osaliselt tema abiline Inglismaa.»¹

Pärast teist maailmasõda on Ameerika Ühendriikide kui kapitalistliku maailma kreditori osatähtsus veelgi kasvanud. «Abistamise» sildi all tungivad Ameerika Ühendriigid üha enam Inglismaa ja Prantsusmaa majandusse, haarates nende maade asumaades tooraineid ja müügiturge ning valmistades katastroofi inglise-prantsuse kapitalistide kõrgetele kasumitele.

¹ J. V. Stalin, Teosed, 7. kd., Tallinn, 1949, lk. 258.

Pärast teist maailmasõda omas koloniaalse rõhumise tohutul tugevnemisel ja vastuolude äärmisel teravnemisel metropolide ja asumaade vahel määratu suurt tähtsust see asjaolu, et Inglismaa, Prantsusmaa, Belgia ja teised koloniaalriigid püüavad kompenseerida asumaade arvel kõiki neid raskusi, mis tulenevad nende majanduse militariseerimisest ja Ameerika Ühendriikide ekspansioonist.

Juba partei XIV kongressil näitas J. V. Stalin, et kriisi teravnemise põhjust asumaades ja sõltuvates riikides tuleb otsida peale kõige muu selles, et «Euroopa riigid, olles kohustatud Ameerikale protsente maksma, peavad suurendama rõhumist ja ekspluateerimist asumaades ja sõltuvates riikides, mis tingimata süvendab neis maades kriisi ja revolutsioonilist liikumist»¹.

Koloniaalrahvaste ekspluateerimine on käesoleval ajal veelgi suurenenud, esiteks, seoses sellega, et raskused, millega ameerika imperialism koormab Lääne-Euroopa maid, on mitmekordselt kasvanud ja, teiseks, seoses Ameerika monopolide tugevnenud ekspansiooniga nendesse asumaadesse, mis on seega saanud nii vanade kui ka uute orjastajate riisumise objektiks.

Seda näitab eriti ilmekalt Ameerika kapitali ekspansioon Indiasse, Austraaliasse ja teistesse maadesse. Nii said Ameerika Ühendriigid endise Ühendriikide riigisekretäri abi McGee avalduse järgi 1950. a. Indiast 36,7% kogu imporditavast mangaanist, 87,4% vilgukivi, 55,3% disteeni ja 82,5% kotiriiet.

Meie ajakirjanduses avaldatud andmete järgi müüsid ameerika farmerid 1950.—1951. a. siseturul tonni nisu hinnaga 73,95 dollarit, tonn sorgot — 42,4 dollarit. Indias aga müüsid ameeriklased tonn nisu 105 dollari eest ja tonn sorgot 61 dollari eest. Peale selle nisu transporditi Ameerika laevadega, millede omanikud said tavalise tasu asemel (10,50 dollarit tonni eest) 25 dollarit tonni eest. Seega oli nisu Indias 75,7% kallim ja sorgo enam kui kaks korda kallim kui Ameerika Ühendriikides².

Tuntud india majandusteadlane dr. Kumarappa, iseloomustades vähemarenenud riikide rasket olukorda, ütles Moskvas toimunud Rahvusvahelisel majanduslikul nõupidamisel, et imperialistlike riikide kaubandus Ameerika

¹ J. V. Stalin, Teosed, 7. kd., lk. 260.

² Vt. «P r a v d a» 28. jaanuarist 1953. a.

Ühendriikidega «pole vastastikune vahetus, vaid suuremalt osalt ainult ekspuaterimise vorm»¹.

Teine India esindaja, dr. Gjan Tšand, tähendas, et tööstuse mahajäämine, põllumajanduse degradeerumine ja väliskaubanduse äärmiselt ebasoodsad tingimused mahajäänud riikides on selle tulemus, et need riigid on ameerika-inglise imperialismi kontrolli all. «See kontroll,» nagu väitis Tšand, «tuleneb järgmistest teguritest:

- a) nende maade peamised looduslikud rikkused ja tähtsamad tööstusharud kuuluvad välismaalastele ja on kontrollitavad nende poolt;
- b) nende maade väliskaubandus ja sellega ühenduses olevad pangaasutused on peaaegu täielikult välismaalaste käes;
- c) laevandust kontrollib väike arv riike ja rahvusvahelised kartellid»².

«Nii ekspordi kui ka impordi suhtes,» jätkas Tšand, «oleme põhiliselt sõltuvad sterlingibloki maadest, peamiselt Inglismaast, samuti aga ka Ameerika Ühendriikidest, kusjuures viimastele kuulub 65—70% meie väliskaubandusest. Pärast sõda on Ameerika Ühendriikide osatähtsus nii meie ekspordi kui ka meie impordikaubanduses tunduvalt suurenenud, ja see lülitas meid nende auväärsete maade kampa, kes kannatavad dollarinälga.»³

Indias omavad valitsevat seisundit Inglise monopolid, eriti kapitalimahutuste alal.

Ameerika kapitali ekspansioon Indiasse toimub riiklike laenude ja «abistamise» näol, millede summa moodustas 1949. a. 1500 miljonit ruupiat.

1951. a. moodustasid välismaised erakapitalimahutused Indias 3477 miljonit ruupiat, sealhulgas Inglise kapitalimahutused — 2582 miljonit ruupiat ehk 72,7%, Ameerika omad — 212 miljonit ruupiat ehk 6%.

Eriti laia ulatuse on võtnud Ameerika monopolide ekspansioon Ladina-Ameerika maadesse, kus nad kehtestasid kontrolli tähtsamate majandusharude üle.

Mitteekvivalentse vahetuse tulemusena Ameerika Ühend-

¹ Rahvusvaheline majanduslik nõupidamine Moskvas, lk. 216. Rahvusvahelise Kaubanduse Arendamise Abistamise Komitee väljaanne, 1952. a.

² Sealsamas, lk. 259.

³ Sealsamas, lk. 93.

riikide monopolidega kaotavad Ladina-Ameerika maad tunduva osa oma rahvatulust.

Nii näiteks oli ühe Brasiilia eksporditoni väärtus 1949. aastal 189% võrra kõrgem kui aastail 1925—1929, kuna ühe imporditoni väärtus kasvas 1949. aastal 1925.—1929. aastatega võrreldes 358% võrra. Teiste sõnadega, Brasiilia sai iga eksporditoni eest 1949. aastal ainult 63%, võrreldes 1925.—1929. aastatega, see tähendab, et enam kui ühe kolmandiku tema ekspordi väärtusest omastavad tasuta Ameerika monopolid¹.

Kui arvesse võtta, et ka 1925.—1929. aastatel omastasid Ameerika ja teised kapitalistlikud monopolid selle riigi ekspordi tunduva osa ilma vastava ekvivalendita, siis saab selgeks, kuivõrd on sõjajärgsel perioodil kasvanud see mitteekvivalentsus Ameerika monopolide võimutsemise tagajärjel mahajäänud riikides.

Ameerika monopolid rikastuvad samuti sõltuvatele maa-
dele kõrgendatud hindadega kaupade kaelamäärimise teel. Nii vedas Jaapan 1952. a. lõpul Ameerika Ühendriikidest sisse riisi, mis oli 74% võrra kallim kui riisi hind Jaapani siseturul, jahu, mis oli 58% võrra kallim siseturu hinnast, puuvilla — 74% võrra kallima hinnaga ja soola — 69% võrra kallima hinnaga kui siseturul.

Ameerika monopolidele makstava hinna ja müügihinna vahe katab Jaapani valitsus maksumaksjate arvel. Nii maksis Jaapani valitsus aastail 1946—1952 Ameerika monopolidele 1081 miljonit dollarit.

Ameerika monopolid, kasutades orjastavaid laene ja otseseid investeeringuid, on enda kätte haaranud Austraalia toorainete allikad ja eeskätt uraani leiukohad. Viimase viie aasta jooksul on Queenslandi suur Ameerika kompanii «Maint Aisa Maise», mis kaevandab tina, tsinki, vaske, sütt ja kulda, oma ameerika osanikele andnud dividende 92% ulatuses.

Austraalia huvitab Ameerika monopole mitte ainult kui strateegiliste toorainete allikas ja kapitali rakendamise sfäär, vaid ka kui müügiturg. Sealjuures Ameerika monopolid sõna otseses mõttes «moonutavad» Austraalia väliskaubandust. Ühelt poolt Ameerika monopolid sulgevad oma

¹ Rahvusvaheline majanduslik nõupidamine Moskvast, lk. 87. Rahvusvahelise Kaubanduse Arendamise Abistamise Komitee väljaanne, 1952. a.

turgusid austraalia tööstustoodetele ja piiravad igati töös-
tusseadmete, lehtterase ja teiste Austraalia tööstuse ja
põllumajanduse arenemiseks vajalike materjalide sissevedu
Austraaliasse, teiselt poolt pumpavad Ameerika monopolid
Austraaliast välja strateegilist toorainet, sundides talle
vastutasuna peale relvastust, luksusesemeid ja jaapani
kaupu, mida toodetakse Ameerika kapitali poolt kontrolli-
tavates ettevõtetes.

Välismaa monopolid hoiavad oma kontrolli all ja eks-
pluateerivad jõhkralt koloniaal- ja teiste mahajäänud ning
sõltuvate maade kogu majandust, saades nende maade rah-
vaste eluliste huvide kahju arvel hiiglaslikke kasumeid.
Monopolistid tungivad sisse mahajäänud maadesse, kus
kasuminorm on kapitali madalama orgaanilise struktuuri
tõttu väga kõrge, töötasu madal, toorained odavad.

Nii saab Araabia maades naftatööstuse tööline ühe küm-
nendiku Ameerika naftatööstuse tööliste töötasust. Lisa-
väärtuse norm moodustab koloniaal- ja sõltuvates maades
800 ja rohkem protsenti. India ministrite kabineti sekreta-
riaadi poolt 1951. aasta juulis avaldatud memorandumi
ametlike andmete järgi on Indias Inglise kapitali kontrolli
all naftatööstuses 97% ettevõtteid, kummitööstuses —
93%, tuletikutööstuses — 90%, džuuditööstuses — 89%,
mäetööstuses — 73%, söetööstuses — 62%, samuti 54%
kautšuki-istandustest, 46% pankadest, 43% elektritööstu-
sest, 33% masinaehitustööstusest ja 21% tekstiiltööstusest.

Seitse suurimat naftakompaniid (viis Ameerika ja kaks
Inglis-Hollandi oma) kontrollivad otseselt või kaudselt
üle 80% kapitalistlikes maades (välja arvatud Ameerika
Ühendriigid) toodetavat naftat. Ainult üheainsa Ameerika
naftamonopoli «Standard Oil of New Jersey» müügiturud
hõlmasid 1949. aastal maa-ala, mille elanikkond moodustab
80% kogu kapitalistliku maailma elanikkonnast. Selle kom-
panii 1948. a. aastaaruandes näidatud puhaskasumi üldsum-
mast 365,6 miljonit dollarit on 234,5 miljonit dollarit ehk
64,1% kogu puhaskasumist saadud välismaiste operatsioo-
nide arvel, s. o. asumaade ja mahajäänud maade rahvaste
halastamatu ekspluateerimise tagajärjel.

Kolm neljandikku Malaja kautšuki-istandustest kuuluvad
Inglise monopolidele. Indoneesia laialdased kautšuki-istan-
dused, Kuuba suhkruistandused kuuluvad välismaa mono-
polidele. Mahajäänud maadest pumpavad Ameerika Ühend-
riigid välja 75% imporditavast toorainest.

Ameerika Ühendriigid on esimesel kohal imperialistlike riikide hulgas, kes rikastuvad teiste maade riisumise ja ekspluateerimise teel. Ameerika monopolid rikastuvad mahajäänud kapitalistlike maade ja eeskätt asumaade ning sõltuvate maade paljaksriisumisega.

Asumaade ja mahajäänud maade orjastamine on kapitalistlikele monopolidele kõrgeima kasumi saamise allikaks ja ühtlasi orjastatud maade arenemise suurimaks takistuseks. Ameerika Ühendriikide miljardärid ja nende kaasvennad Inglismaal ja Prantsusmaal rakendavad kõik vahendid, et pidurdada mahajäänud maade tööstuslik areng. Mõnel sellisel mahajäänud maal sõjaeelsetel aastakümnel ja eriti teise maailmasõja aastail tekkinud uued tööstusharud (peasjalikult kergetööstuse omad) ei anna Ameerika Ühendriikide monopolidele rahu. «Sõjaajal loodud tööstus, mis võib eksisteerida ainult alatiste kõrgete tollide abil, tuleb välja tõrjuda,» ütles juba 1947. a. mai kuus endine Ameerika Ühendriikide riigisekretäri asetäitja Wallace. Teda kordab Ameerika Ühendriikide riigidepartemangu ja rahandusministeeriumi ekspert S. Hanson, kes 1951. a. astus välja mõnede Ladina-Ameerika maade valitsuste poolt tarvitusele võetud abinõude vastu, mis olid suunatud nendes maades sõjaajal tekkinud kergetööstusharude kaitsele. Ameerika Ühendriikide monopolid astuvad otsustanult vahele, kui mõne mahajäänud riigi valitsus teeb kas või areldi katset tollimaksude abil kaitsta oma noort tööstust hävitava välismaise konkurentsi vastu. Näiteks, kui Brasiilia valitsus võttis tarvitusele abinõud impordi vähendamiseks dollaritsoonist ja mõningad teised abinõud, mis olid suunatud välismaiste kompaniide tegevuse piiramisele, siis vastasid viimased sellele brasiilia tööliste massilise vallandamisega.

1953. a. 12. märtsil vallandas Ameerika kompanii «General Motors» 1400 brasiilia töolist, mis moodustab ligi 50% selle kompanii teenistuses olevatest töolistest tema tehases Sao Paulos. Tšiilis desorganiseerisid Ameerika kompaniid sihilikult salpeetritööstust, püüdes saavutada Tšiili valitsuselt igasuguseid eesõigusi. Ameerika Ühendriikide valitsus, nõudes oma monopolidele kaubandusvabadust, püstitas nende monopolide huvides oma satelliitidele Ameerikas, Aasias ja Lääne-Euroopas ületamatuid tollimüüre.

Metsik ekspluateerimine on viinud koloniaal- ja sõltuvate maade majanduse ja eriti nende põllumajanduse täieliku

languseni. Indias, Indoneesias, Iraanis, Aafrika maades sureb nälga miljoneid inimesi. Imperialistlike riikide poolt ekspluateeritavais asumaades ja sõltuvates maades on tootlike jõudude arenemine pidurdatud, elanikkonna ostujõud on äärmiselt madalal tasemel, ahenevad tööstustoodangu müügiturud.

Monopolistliku kapitalismi ajastul on kapitali väljavedu saanud käputäie rikkamate imperialistlike maade parasitismi aluseks, monopolide maksimaalsete kasumite kindlustamise ja metropolide töölisaristokraatia äraostmise tähtsamaks allikaks. Kapitali väljavedu on monopoliseeritud veel suuremal määral kui sisemaine tööstus. Nii näiteks oli 1947. aastal kümne kompanii käes 75% kõigist Ameerika Ühendriikide otsestest välismaistest kapitalimahutustest. Kasuminorm välismaistest investeeringutest on tunduvalt kõrgem kasuminormist sisemaistest investeeringutest. Sõjajärgsel perioodil kasvas Ameerika korporatsioonide kasuminorm välismaistest investeeringutest kiiremini kui kasuminorm nende sisemaistest investeeringutest. Nii kasvas nende korporatsioonide kogu kasum 1946. aastast kuni 1951. aastani 82% võrra, kuna tulud välismaistest kapitalimahutustest kasvasid sama ajavahemiku jooksul 142,5% võrra, s. o. suurenesid 2,5-kordselt.

Ameerika Ühendriikide monopolistlik kapital, kes püüab endale kindlustada maksimaalset kasumit, esineb rahvusvahelise ekspluataatorina ja rahvaste orjastajana, esineb jõuna, mis desorganiseerib teiste kapitalistlike maade majandust. Oma Lääne-Euroopa konkurentide nõrgenemist kasutades on Ameerika kapital haaranud enda kätte tunduva osa kapitalistlikust maailmaturust. Ameerika monopolid desorganiseerivad järjest rohkem seda turgu, forsseerides kõige häbituma dumpingi teel oma eksporti ja ühtlasi tõkestades välismaiste kaupade sissevedu oma siseturule. Ameerika Ühendriikide imperialism võtab Lääne-Euroopa maadelt ära võimaluse välja vedada Ida-Euroopasse tööstuskaupu vastutasuks toiduainete ja toorainete eest. Ameerika Ühendriikide monopolistlik kapital allutab tegelikult oma võimule ja riisub paljaks vanad, ammu väljakujunenud kodanlikud riigid ja nende asumaad.

Asumaade ja teiste sõltuvate maade rahvaste orjastamine ja süstemaatiline paljaksriisumine imperialistlike monopolide poolt kutsuvad esile vastuolude järsku teravne-

mise metropolide ja asumaade vahel, rahvusliku vabadusvõitluse uue võimsa tõusu asumaades ja sõltuvates maades ning imperialismi koloniaalsüsteemi lagunemise.

3. Sõjad ja majanduse militariseerimine

Monopolistlik kapital ei lepi oma maade rahvastiku met-siku ekspluateerimise ja teiste riikide paljaksriisumisega. Maksimaalse kasumi kindlustamiseks kasutab monopolistlik kapitalism ka sõdu ja rahvamajanduse militariseerimist.

Sõjad kapitalistlike maade vahel on imperialistlikele riikidele teiste maade ja eeskätt mahajäänud maade paljaksriisumise vahendiks.

«Neli aastat sõda,» kirjutas V. I. Lenin, mõeldes esimest maailmasõda, «näitasid sõja tagajärgede najal kapitalismi üldist seadust, nagu see rakendus röövlite vahelises sõjas nende saagi jaotamise pärast: kes oli kõikidest rikkam ja kõikidest tugevam, see rikastus ja röövis kokku kõige rohkem; kes oli kõikidest nõrgem, seda rööviti, piinati, rõhuti, lammutati lõplikult.»¹

V. I. Lenin näitas, et esimese maailmasõja ajal rikastusid ameerika miljardärid kõikidest rohkem, et nad röövisid kokku sadu miljardeid dollareid ning tegid kõik, isegi kõige rikkamad riigid oma tribuudimaksjateks.

Veelgi suuremal määral rikastusid Ameerika ja teised kapitalistlikud monopolid teise maailmasõja ajal ja sõja-järgse relvastumise võidujooksuga. On teada, et peamistes kapitalistlikes maades ja eriti Ameerika Ühendriikides tööstuslik tootmine aastail 1929—1939 tammus paigal. Sõjalise tootmise järsu suurendamise arvel teise maailmasõja ajal tõusis Ameerika Ühendriikides tööstuslik tootmine, alanes siis tunduvalt ja tõusis uuesti ainult korea rahva vastu sõja arendamise ja intensiivsele relvastumise võidujooksule ülemineku tagajärjel.

Arvud kõnelevad sellest, et kapitalistlike monopolide ja eeskätt Ameerika Ühendriikide enneolematu rikastumise tähtsamaks allikaks olid ja on sõjatellimused. Ameerika korporatsioonide kasumid suurenesid 3,3 miljardilt dollarilt 1938. aastal 42,9 miljardi dollarini 1951. aastal, s. o.

¹ V. I. Lenin, Teosed, 28. kd., lk. 45 (v. k.).

kasvasid 13-kordseks. Valitsus ostis maksumaksjate arvel kokku monopolide poolt toodetavad kaubad hindadega, mida dikteerivad ette monopolid. Suurtöösturid tegid riigiametnikena sisseoste omaenda tehastes. Ameerika Ühendriikide sada suurimat korporatsiooni haarasid ajavahemikul 1940. a. juunist kuni 1944. a. septembrini enda kätte 67,2% kõigist sõjatellimustest 117,6 miljardi dollari eest.

Monopolid käsutasid täisõiguslikult sõja ajal riiklikke ettevõtteid, mis ehitati maksumaksjate rahaga. Uutest kapitalimahutustest Ameerika Ühendriikide töötlevasse tööstusse, mis moodustasid 25,8 miljardit rubla (1940. a. juunist kuni 1945. aasta juunini), investeeris riik 17,2 miljardit dollarit. Tunduv osa uutest tehastest anti monopolidele üle «rendi» alusel, pärast sõja lõppu aga müüdi nad samadele «rentnikele» võileiva hinna eest.

Kohe pärast teise maailmasõja lõppu asusid Ameerika Ühendriikide, Inglismaa, Prantsusmaa ja teiste kapitalistlike riikide miljardärid ja miljonärid rahvamajanduse edasise militariseerimise ja uue sõja ettevalmistamise teele. Selle tagajärjel jätkus Ameerika monopolide kolossaalsete kasumite kasv ka sõjajärgsel perioodil, suurenedes 1951. aastal 2,5 korda sõjaaegse perioodiga võrreldes. Üldse röövisid Ameerika Ühendriikide monopolid kokku 13 aasta jooksul, s. o. 1939. aastast 1951. aastani 320,6 miljardit dollarit.

Ameerika Ühendriikide ja teiste kapitalistlike maade majanduse militariseerimise ulatusest tunnistavad järgmised faktid. Peaaegu kogu tööpinkide tootmine Ameerika Ühendriikides ja Lääne-Euroopas, mis moodustab 93% kapitalistlike maade kõikide tööpinkide tootmisest, on määratud sõjatööstusele¹.

Jaapanis langes tekstiiltööstuse erikaal, mis enne teist maailmasõda moodustas 44%, 1951. aastal 24%-ni, kuna aga sõjatööstuse harude — metallurgia, masinaehituse ja keemiatööstuse — erikaal tõusis vastaval ajajärgul 38-lt 45%-ni.

Ameerika Ühendriikide sõjalised lepingud on praegu sõja-aastate tasemel. Tarvitseb vaid märkida, et juba 1952. a. esimese poolaasta lõpuks sõlmis Ühendriikide valitsus monopolidega lepinguid või andis kohustusi sõjamaterjalide soetamiseks 107 miljardi dollari eest.

¹ Rahvusvaheline majanduslik nõupidamine Moskvas, lk. 83.

Selle summa ulatuslikkus ilmneb eriti siis, kui arvesse võtta, et 1940. a. juunist kuni 1944. a. septembrini moodustas sõjatellimustele sõlmitud lepingute väärtus 175 miljardit dollarit. Nagu teise maailmasõja ajal, langeb praegugi lepingute peamine osa suurimate trustide arvele.

«Töö» kroonu jaoks on kapitalimagnaatidele tõeliseks kullaauguks. Kasumite kasv ületab mitmekordselt toodangu kasvu. Seda on näha suurima Morgani «United States Steel Corporation'i» näite varal. Terase tootmine tema tehastes kasvas 1945. aastast 1951. aastani kõigest 17% võrra, kasumid aga suurenesid 88 miljonilt dollarilt 592 miljonini, s. o. 7 korda. Ja see pole üksikjuhtum, vaid üldine nähtus. 1945. aastast 1951. aastani suurenes tööstustoodang Ameerika Ühendriikides vaid 8,3% võrra, kuna aga Ameerika korporatsioonide kasum kasvas 110,3% võrra.

Sõjad ja rahvamajanduse militariseerimine avavad uued võimalused rahvatulu omastamiseks ja ümberjaotamiseks monopolide kasuks tööliklassi ja talurahva, asumaade ja sõltuvate maade rahvaste ennekuulmatu vaesumise arvel.

Inflatsioon, laenuid, maksud on need hoovad, mille abil finantskapitali tuusad omastavad elanikkonna tulud. Inflatsiooni ulatusest Ameerika Ühendriikides kõnelevad järgmised andmed.

Tööstusliku toodangu maht suurenes Ameerika Ühendriikides 1929. a. septembrist kuni 1952. a. septembrini 103% võrra, samal ajal tõusis käibel oleva raha hulk 4819 miljonilt dollarilt 29 419 miljoni dollarini, s. o. rohkem kui 6 korda.

Sealjuures tuleb märkida, et tootmise kasv toimus vaadeldaval perioodil eeskätt sõjatööstuse, mitte aga massitarbekaupade tootmise kasvu arvel. Nii suurenes malmi, terase ja masinate tootmine 1952. aastal 1929. aastaga võrreldes 2—3 korda, tekstiilkaupade, jalatsite ja toiduainete tootmine aga — 29—75% võrra. Üksikute toiduainete liikide, nagu näiteks nisujahu, tootmine ei suurenenud üldse, kuna või tootmine koguni vähenes ühe kolmandiku võrra.

Sellise tähtsusetu massitarbekaupade tootmise laiendamise tingimustes tähendab rahalise käibe suurenemine rohkem kui 6 korda ohjeldamatut inflatsiooni, mida kapitalistlikud monopolid kasutavad sisemaise elanikkonna enamuse paljaksriisumise vahendina ja eeskätt tööliste reaalpalka alandamise vahendina.

Inflatsiooni kõrval kasutavad kapitalistlikud monopolid oma kasuks ja kõige laiemate töötajate hulkade ning väikekodanluse kahjuks ka makse rahvatulu ümberjootamise vahendina. Ameerika Ühendriikides kasvasid otsesed maksud elanikkonnalt käesoleval eelarveaastal, võrreldes 1937/38. eelarveaastaga, võttes isegi arvesse valuuta väärtusetuks muutumist, rohkem kui 12 korda. Lääne-Euroopa maades, kus maksukoorem oli ka enne teist maailmasõda üsna suur, suurenesid maksud: Inglismaal — 2 korda, Prantsusmaal — 2,6 korda, Itaalias — 1,5 korda. Riigilaenu pealt makstavad protsendid moodustavad tähtsa osa riigi eelarve kuludes ja ühtlasi monopolide eelarve tuludes.

Seoses inflatsiooni ja järjest kasvavate maksudega kaanevad aastast aastasse tööliste reaalpalk ja teiste töötajate sissetulekud. Kõigis kapitalistliku maailma maades elab rahvastiku enamus halvemini kui enne sõda, toidab end kehvemini, kannatab alatoitluse all, elab kohutavates korterioludes.

Uue maailmasõja õhutajad asuvad rikastumise jahil sõjaliste avantüüride teele, et ajada kõrgeks sõjalise tootmise kõver. Juba praegu moodustavad otsesed sõjalised kulutused Ameerika Ühendriikides 58,2 miljardit dollarit, ehk 74% kogu eelarvest.

Eriti raske koormana lasub relvastumise võidujooks Lääne-Euroopa maade rahvamajandusel. Inglismaal kasvasid sõjalised kulutused 197 miljonilt kuni 1634 miljoni naelsterlingini ja moodustavad praegu 34% kogu eelarvest, võrreldes 17%-ga sõjaeelsel perioodil. Prantsusmaal moodustavad sõjalised kulutused praegu ligi 40% kogu eelarvest. Relvastumise võidujooks nõrgestab Inglismaa kui ülemaailmse kreditori positsioone, mis on kasulik Ameerika monopolidele; relvastumise võidujooks õõnestab Inglismaa maksebilansi aluseid, põhjustab sisseveo kahane-mist ja laiatarbekaupade kallinemist, viib maksude suurenemisele ja töötajate edasisele vaesumisele. Prantsusmaal saavutasid rahvamajanduse militariseerimise tagajärjel paberraha inflatsiooniline emissioon, elukallidus ja reaalpalka langemine ennenägematu ulatuse. Nii suurenes käibel olev raha hulk 1951. aastal, võrreldes 1929. aastaga 27,7 korda, kuna tööstustoodang kasvas kõigest 4% võrra.

Oli aeg, kus mõned kodanlikud majandusteadlased kinni-

tasid, et kapitalistlik taastootmine võib teostuda ainuüksi tootmisvahendite tootmise baasil. Lenin ei jätnud sellest «teooriast» kivi kivi peale. «Et tarbimine ei ole kapitalistliku tootmise eesmärgiks,» kirjutas Lenin, «see on tõsiasi. Vastuolu selle tõsiasi ja tõsiasi vahel, et tootmine on lõppude lõpuks ikkagi seotud tarbimisega, oleneb ka kapitalistlikus ühiskonnas tarbimisest, — see ei ole mitte doktriini, vaid tegeliku elu vastuolu»¹.

Kaasaegsed kodanlikud majandusteadlased on oma eelkäijatest kaugeltki küünilisemad. Nad püüavad tõestada, et kapitalistlik taastootmine võib lakkamatult areneda sõjalise tööstuse alusel, s. o. hävitamisvahendite tootmise baasil. Isiklik tarbimine (kuivõrd jutt on antud maa rahva enamusest, seda enam aga teiste maade rahvastest ja eeskätt asumaade ja sõltuvate riikide rahvastest), olles «takistuseks», relvastumise võidujooksule, tuleb kodanlike majandusteadlaste arvamuse järgi vähendada näljanormi. Ameerika Ühendriikide valitsus kärpis juba 1950. aastal assigneeringud elamuehitusele, mis olid 1949. a. seadusega ette nähtud, rohkem kui 50% võrra. Ajaleht «Wall Street Journal» seletas 1950. a. oktoobris avameelselt selle akti põhjust: «Kogu ehitus tervenisti nõudis umbes 14% terase toodangust... sellest terasest võib toota rohkem kui 350 000 tanki», alumiiniumi üldisest kogusest aga, mida kasutatakse ehitusel, «võib toota 470 suurt pommitajat «B-36»». Niisiis: või asemel kahurid, elumajade asemel tankid ja pommitajad — selline on sõjaõhutajate programm.

Rahvamajanduse militariseerimine, mida teostavad monopolistid maksimaalse kasumi saamise eesmärgil, ei kõrvalda, vaid vastupidi, süvendab disproportsiooni tootmisvõimaluste ja elanikkonna väheneva ostujõulise nõudmise vahel. Sõjalis-inflatsioonilised tegurid, viies konjunktuuri ajutisele elavnemisele, on põhjustanud kapitalistlike maade majanduse ühekülgse, sõjalise arenemise. Ebatootlik sõjaline tarbimine neelab järjest suurema osa valmis- toodangust ja toorainetest või see külmutatakse kinni määratu suurte strateegiliste tagavarade näol. Ühtlasi vähendab majanduse militariseerimine tunduvalt elanikkonna ostuvõimet, vähendab nõudmist tööstuse ja põllumajanduse toodangu järele, vähendab järsult kapitalistliku turu ja

¹ V. I. Lenin, Teosed, 4. kd., Tallinn, 1950, lk. 65.

tsiviiltootmise mahtu ning loob tingimusi ületootmise majanduskriisi tekkimiseks.

Rahvamajanduse militariseerimises ilmneb riiklik-monopolistliku kapitalismi kogu olemus: riigiaparaadi allutamine monopolidele, kes seda aparati kasutavad oma kasumite maksimaalseks suurendamiseks ja riigi rahvastiku enamuse paljaksriisumiseks. Maksimaalsete kasumite saamiseks määrab kaasaegne monopolistlik kapitalism sajad miljonid inimesed viletsusele, näljale ja väljasuremisele, tõukab inimkonda laostavate sõdade keerisesse.

*

Kodanlikud majandusteadlased ja nende järel ka parempoolsete sotsialistide liidrid püüavad igati varjata töötajate ekspluateerimise suurenemist ja monopolistliku kapitalismi poolt teostatava militariseerimise ning sõdade fakti. Nad samastavad monopolistliku kapitalismi olemuse monopolihindadega ja vaatlevad neid hindu mitte kui töötajate täiendava ekspluateerimise vahendit, vaid kui kartellitud ja mittekartellitud tööstusharude vahel toimuva kasumite ümberjaotamise resultaati. Nad väidavad, et monopolihinnad ei tekitavat töötajatele mingit kahju; see olevat lihtne aritmeetiline tehe: ühe kapitalistide rühma võit teise rühma kaotuse arvel.

Kaasaegse kapitalismi põhiline majandusseadus näitab, et jutt pole lihtsalt kasumi ümberjaotamisest, vaid tema hiiglaslikust suurenemisest, mis toimub ekspluateerimise tugevnemise, elanikkonna viletsuse ja laostumise kasvu, monopolide poolt asumaade ja sõltuvate riikide rahvaste paljaksriisumise ja orjastamise ning militariseerimise ja sõdade tagajärjel.

Kaasaegse kapitalismi põhiline majandusseadus on võimsaks relvaks võitluses kodanliku ideoloogiaga, ta annab hävitava löögi kodanlike majandusteadlaste valelikele «teooriatele», millede järgi kapitalistliku korra seadused ei peegelda kapitalismi objektiivseid protsesse, vaid on meelevalla, juhuse vilid.

V. I. Lenin märkis omal ajal, et kodanlikule poliitilisele ökonoomiale on omane «... teadusest loobumine, püüd kõigi üldistuste peale vilistada, igasuguste ajaloolise are-

nemise «seaduste» eest peitu pageda, metsa — puudega varjata...»¹.

Kaasaegne kodanlik poliitiline ökonomia ja tema parempoolsetest sotsialistidest hääletorud asendavad objektiivsete majandusteaduste uurimise targutamisega «inimlike kalduvuste», «meelevalla», «jõu» jne. määravast tähtsusest. Kaasaegse kodanliku poliitilise ökonomia apostel Keynes väidab, et regulaarselt vahelduvate faasidega majanduslikud tsüklid on seotud «kaasaegse maailma psühholoogiliste kalduvustega», ei tulene aga sugugi «paratamatuid seadustest» ega ole sellepärast «loogiliselt möödapääsmatud».

Marksistlik-leninlik poliitiline ökonomia õpetab, et igale majanduslikule korrale on omane oma põhiline majandusseadus, et selles seaduses sisalduvad nii eesmärk, millele on allutatud kogu tootmine, kui ka vahendid, millede abil see eesmärk saavutatakse, et tootmise eesmärk on tema olemuse objektiivne peegeldus.

Oma ettekandes partei XVI kongressil J. V. Stalin, põhjendades ületootmiskriiside paratamatust kapitalismi ajal, ütles: «Kui kapitalism suudaks kohandada tootmise mitte maksimaalse kasumi saamiseks, vaid rahvahulkade materiaalse olukorra süstemaatiliseks parandamiseks, kui ta saaks rakendada kasumi tööliste ja talupoegade ainelise olukorra süstemaatiliseks tõstmiseks, mitte aga parasiitlike klasside tujude rahuldamiseks, ekspluateerimise meetodite täiustamiseks, kapitali väljaveoks, siis ei oleks kriise. Kuid siis ei oleks kapitalism ka enam kapitalism.»²

Eesmärk, millele on allutatud kapitalistlik tootmine, s. o. maksimaalse kasumi saamine, olles monopolistliku kapitalismi arenemise tingimuseks, on ühtlasi ka tema piirik. Tõepoolest, maksimaalse kapitalistliku kasumi kindlustamine, mis saavutatakse kapitalistlike riikide rahvastiku enamuse ja asumaade rahvaste sadade miljonite järjest rohkem suureneva vaesumise arvel, vähendab ostujõulist nõudmist, peatab tootmistegevuse mitte siis, kui seda nõuab vajaduste rahuldamine, vaid siis, kui seda nõuab maksimaalse kapitalistliku kasumi tootmine ja realiseerimine. Sellega seletub, miks kaasaegse monopolistliku kapitalismi tingimustes on tootmisprotsessi vahe-

¹ V. I. Lenin, Teosed, 20. kd., Tallinn, 1953, lk. 177.

² J. V. Stalin, Teosed, 12. kd., Tallinn, 1952, lk. 238.

ajad palju pikemad ja ulatuslikumad kui monopolismi-
eelse kapitalismi ajal.

Sotsialistliku majandussüsteemi suurepärase iseärasus, tema vääramatu üleolek kapitalistlikust süsteemist seisab selles, et eesmärk, millele on allutatud sotsialistlik tootmine, s. o. kogu ühiskonna üha kasvavate materiaalsete ja kultuuriliste vajaduste maksimaalse rahuldamise kindlustamine, on tootmise laiendamise alatiselt kasvavaks allikaks. Teiste sõnadega, sotsialistliku tootmise lakkamatut kasvu ja tema täiustamist kõrgeima tehnika baasil stimuleerib ja kindlustab eesmärk ise, millele on allutatud sotsialistlik tootmine.

J. V. Stalin ütles oma aruandekõnes partei XVI kongressil, et töörahva ainelise olukorra süstemaatiline paranemine ja tema vajaduste (ostuvõime) pidev kasv, olles tootmise laiendamise järjest kasvavaks allikaks, garanteerib töörahvast ületootmiskriiside, tööpuuduse kasvu ja viletsuse eest. Kaasaegse kapitalismi ja sotsialismi põhiliste majandusseaduste toime demonstreerib ilmekaalt sotsialistliku majandussüsteemi võrratut üleolekut kapitalistlikust majandussüsteemist.

Sellest ajast peale, kui maailm jagunes kahte leeri — sotsialismi ja imperialismi leeri, on kaasaegse elu teljeks saanud võitlus kahe leeri, kahe süsteemi vahel. Sotsialismi ja kaasaegse kapitalismi põhilistes majandusseadustes leidis võitlus kahe süsteemi vahel, nende süsteemide põhjalik vastandlikkus sügava teoreetilise väljenduse ja ammen-dava põhjenduse.

KAASAEGSE KAPITALISMI PÕHILISE MAJANDUSSEADUSE TOIME JA KAPITALISMI ÜLDKRIISI SÜVENEMINE

Kaasaegse kapitalismi põhiline majandusseadus määrab kõik tähtsamad nähtused kapitalistliku tootmisviisi arenemise valdkonnas. Selle seaduse toime viib kõigi kapitalistliku ühiskonna vastuolude kasvamisele ja plahvatusele. Kaasaegse kapitalismi põhiline majandusseadus, olles imperialismi kõigi vastuolude igakülgseks ja sügavaks väljenduseks, määrab kapitalismi hukkumise paratamatuse.

Kapitalismi üldkriis on ülemaailmse kapitalistliku süsteemi igakülgne kriis, mis haarab nii majandust kui ka

poliitikat. Tema aluseks on, ühelt poolt, maailma kapitalistliku majandussüsteemi üha suurenev lagunemine ja, teiselt poolt, kapitalistlikust süsteemist äralangenud NSV Liidu, Hiina ja teiste rahvademokraatia maade — kasvav majanduslik võimsus. Maailma kapitalistliku majandussüsteemi järjest süvenev lagunemine avaldub kõigepealt tootmissuhete järjest kasvavas mittevastavuses tootlike jõudude iseloomule.

Ammu iganenud kapitalistlikud tootmissuhted hakkavad niivõrd suurel määral pidurdama tootlike jõudude arenemist, et määravad need tootlikud jõud kiratsemisele.

Kapitalistlike maade tootlike jõudude kiratsemine väljendub kõige eredamini tööstuse kasvutempo äärmises aeglustumises kapitalistliku süsteemi üldkriisi perioodil. Tarviseb ainult meelde tuletada, et veerandsajandi jooksul, aastail 1913—1938 kasvas tööstustoodangu maht Ameerika Ühendriikides kõigest 20%, Inglismaal — 13,3%, Saksamaal — 31,6%, Prantsusmaal aga oli tööstuse tase 1938. aastal isegi 6,8% võrra madalam kui 1913. aastal.

Samal ajavahemikul kasvas tööstus NSV Liidus 1938. aastaks rohkem kui üheksa korda, võrreldes 1914. aastaga. Need arvud on maailma kapitalistliku majandussüsteemi järjest süveneva lagunemise ja esimese võitnud sotsialismi maa kasvava majandusliku võimsuse eredaks demonstratsiooniks.

Tööstuse tootlike jõudude paigaltammumine kapitalistlikes maades rööbiti tööstustoodangu kiire kasvuga NSV Liidus ilmnes eriti selgesti sõjaeelse aastakümne jooksul, s. o. ajajärgul 1929. ja 1939. aastate vahel. See nähtub järgmisest tabelist:

Tööstustoodangu kasv NSV Liidus ja kapitalistlikes maades aastail 1929—1939
(protsentides 1929. aasta suhtes)

	1929	1939
NSV Liit	100	552
Ameerika Ühendriigid	100	99
Inglismaa	100	123
Prantsusmaa	100	80
Itaalia	100	108

Toodud tabelist nähtub, et ühe aastakümne jooksul suurenes tööstustoodang NSV Liidus 5½ korda, kuna Ameerika Ühendriikides ja Prantsusmaal oli tööstustoodangu maht 1939. aastal madalam 1929. aasta tasemest. Inglis-

maal ja Itaalias oli 1929. aasta tase ületatud kõigest vastavalt 23 ja 8% võrra.

Kodanlikud majandusteadlased poevad kas või nahast välja, kinnitades, et kapitalistlike maade tööstuse paigaltammumine sõjaeelisel aastakümnel oli täielikult likvideeritud järgnevatel aastatel sõjalise majanduse arenemisega, relvastuse ohjeldamatu kasvuga, rahvamajanduse militariiseerimisega.

Andmed kõnelevad aga tootlike jõudude veelgi süvenevast roiskumisest kapitalistlikes maades pärast teist maailmasõda, veelgi suuremast kontrastist NSV Liidu tööstuse tormilise ja plaanipärase kasvu ja kapitalistlike maade sõja jaoks töötavate tööstusharude aeglase ning ühekülgsse arenemise vahel.

Viie aasta jooksul, mis on möödunud 1948. aastast, on NSV Liidu tööstustoodang peaaegu kahekordistunud, kuna aga Ameerika Ühendriikides suurenes ta kõigest 14% võrra, Inglismaal 14, Indias 18 ja Kanadas 19% võrra.

Hoolimata sellest, et Nõukogude Liit kandis oma õlgadel teise maailmasõja kogu raskust, ületas NSV Liidu tööstus 1952. aastal 1939. aasta taseme kolmekordselt ja 1929. a. taseme aga rohkem kui 14 korda. Samal ajavahemikul tammus Ameerika Ühendriikide tööstuslik tootmine 1929. aastast kuni 1939. aastani paigal ja ainult sõja-aastail, seoses sõjalise tootmise järsu suurenemisega, tõusis ta 117% võrra. Kuid see tööstusliku tootmise kasv ei osutunud ei kindlaks ega püsivaks. Alates 1943. aastast alaness tööstuslik tootmine Ameerika Ühendriikides aastast aastasse ja oli 1946. aastal ligi 30% võrra madalam kui 1943. aastal. Sellele järgnenud tööstusliku tootmise kasv toimus ainult korea rahva vastu sõja arendamise ja intensiivsele relvastumise võidujooksule ülemineku tagajärjel. Seoses sellega 1929. aasta tööstusliku tootmise tase oli 1952. aastal ületatud 18% võrra.

Veel halvem olukord on teistes kapitalistlikes maades. Nii ületas Inglise tööstus 1952. aastal 1929. a. taseme kõigest 54% võrra, Prantsusmaa tööstus — 8 ja Itaalia tööstus — 36% võrra.

On tähtis märkida, et 1952. aastal Ameerika Ühendriikide, Inglismaa, Belgia, Sveitsi, Hollandi, Soome, Taani, Iiri ja paljude teiste kapitalistlike maade tööstuslik tootmine langes 1951. aastaga võrreldes, kuna aga Lääne-Saksamaal ja Jaapanis kasvutempo äärmiselt aeglustus.

Jaapani tööstusliku tootmise maht ületas 1952. aastal, tema majanduse militariseerimisele vaatamata, 1929. a. taseme ainult 11% võrra.

Laiade töörahhvahulkade vaesumine kapitalistlikes maades, asumaade sadade miljonite inimeste ostuvõime järsk langus, välisturgude ahenemine seoses ühtse maailmaturu lagunemisega kutsusid esile tsiviiltoodangu tootmise järsu languse, mida ei saa katta isegi sõjalise tootmise intensiivsuse kasvuga. Peamised kapitalistlikud riigid, eeskätt Ameerika Ühendriigid ja Inglismaa, kes tahavad enda kätte haarata lõviosa maailmaekspordil ja sellega pidurdada tööstusliku tootmise langust omal maal, lämmatavad tööstuse arenemist teistes maades. Sellega on seletatav enamiku Lääne-Euroopa kapitalistlike maade tööstuse tammumine sõjajärgsel perioodil 1929. a. taseme ümber ning tööstuse langus Indias ja teistes mahajäänud maades.

Maailma kapitalistliku majandussüsteemi järjest süvenevat lagunemist demonstreerib eredalt NSV Liidu ja Euroopa ning Aasia rahvademokraatia maade majandusliku võimsuse pidev kasv.

Eespool on toodud andmed Nõukogude Liidu rahuliku majanduse pidevast kasvust. See käib ka rahvademokraatia maade kohta. Veel hiljuti oli Hiina poolasumaa. Käesoleval ajal aga on Hiina tänu sellele, et ta on langenud imperialismisüsteemist ära ning kehtestanud rahvademokraatliku võimu ja tänu Nõukogude Liidu omakasupüüdmatale abile, asunud esimese viie aasta plaani täitmisele, mille peaesmärk seisab aluste rajamises maa industrialiseerimiseks ja rahvamajanduse sotsialistliku sektori järjekindla kasvu kindlustamises.

Suured on ka Euroopa rahvademokraatia maade edusammud. Tarvitseb ainult mainida, et umbes 99% nende maade kogu tööstustoodangust annab nüüd sotsialistlik tööstus ja et Euroopa rahvademokraatia maade tööstuse kasvu tempo ületab Lääne-Euroopa kapitalistlike maade tööstuse kasvu tempo mitmekümnekordselt.

Nii näiteks kui kuue Euroopa rahvademokraatia maa (Poola, Tšehhoslovakkia, Ungari, Rumeenia, Bulgaaria ja Albaania) tööstuslik tootmine suurenes 1952. aastal 20% võrra, siis kuue Lääne-Euroopa kapitalistliku maa (Prantsusmaa, Belgia, Austria, Hollandi, Kreeka, Luksemburgi) tööstustoodang «kasvas» 0,8% võrra. Teiste sõnadega, tööstuse kasvu tempo rahvademokraatia maades 1952. aas-

tal ületas mainitud Lääne-Euroopa kapitalistlike maade tööstuse kasvu tempo 25-kordselt.

Kasvu tempo äärmine aeglustumine on laiendatud taastootmise protsessi lahutamatu iseloomujoon kapitalismi üldkriisi ajal ja eriti tema teisel etapil.

Kaasaegse kapitalismi põhiline majandusseadus annab võtme ka teiste tähtsamate muutuste seletamiseks, mis ilmnevad kapitalistliku taastootmise valdkonnas ja eelkõige kapitalistliku tsükli iseloomus. Kriisid muutuvad järjest sügavamateks ja kestvamateks, depressioonid omandavad erilaadiliste depressioonide iseloomu, nad ei vii, nagu see oli varem, tööstuse uuele tõusule või õitsengule ja on paremal juhul võimelised esile kutsuma vaid mõningat lühiajalist elavnemist. See avaldus kõige eredamalt 1929.—1937. aastate tsükli käigus. Asi seisab selles, et kapitalismi sisetiste jõudude mõju, mille alusel toimub üleminek kriisilt depressioonile ja depressioonilt elavnemisele, tõusule, on nõrgendatud, piiratud, sest kapitalistlike monopolide võitlus kaupade kõrgete monopolihindade alalhoidmise eest, tähendab ka kõrgete kasumite eest, takistab kaubatagavarade ärakulumist, kriisist tsükli järgnevasse faasisesse üleminekut.

Taastootmise tähtsaks iseärasuseks ühenduses kaasaegse kapitalismi põhilise majandusseaduse toimega on sõjalis-inflatsioonilise teguri tugevnemine taastootmise protsessis.

Nii osutus Jaapanis see kunstlik tegur juba kolmekümnendatel aastatel mõninga elavnemise peamiseks ja otsustavaks jõuks, peamiselt sõjalise tööstuse harudes.

Sama nähtus kordus Ameerika Ühendriikides pärast teist maailmasõda, millal tööstustase ühe aasta jooksul, 1948. a. sügisest kuni 1949. a. sügiseni, langes 22% võrra ja tõusis uuesti ainult korea rahva vastu peetud agressiivse sõja ja ohjeldamatu relvastumise võidujooksu tagajärjel.

Kuid kui tähtis ka ei ole sõjalis-inflatsioonilise konjunktuuri osa kapitalistlikus taastootmises, võib see kunstlik tegur ainult lükata kriisi puhkemist edasi, kuid ta ei saa kõrvaldada neid tingimusi, mis tekitavad kriise kapitalistlikus ühiskonnas ja määravad ette tootmise arenemise tõusust kriisini ja kriisist tõusuni.

Sealjuures on tähtis silmas pidada, et kapitalismil puuduvad perspektiivid tööstuse üldiseks tõusuks. See viimane asjaolu ilmnes juba sõjaeelisel aastakümnel ja avaldus täie selgusega kapitalismi üldkriisi teisel etapil, kui maailma-

turg lagunes ja on järsult vähenenud sfäär, kus peamised kapitalistlikud riigid (Ameerika Ühendriigid, Inglismaa, Prantsusmaa) saavad rakendada oma jõude maailma ressurssidele. Neis tingimustes, nagu ütles J. V. Stalin, V. I. Lenini tuntud teesi, mille ta avaldas 1916. aasta kevadel, selle kohta, et, vaatamata kapitalismi roiskumisele «kapitalism tervikuna kasvab võrratult kiiremini kui varem», tuleb lugeda kehtetuks.

Praegusel ajal ei jää kapitalistlik maailmaturg stabiilseks, nagu see oli kapitalismi üldkriisi esimesel etapil, vaid ta aheneb järjest rohkem ja müügivõimalused sellel turul halvenevad samuti aastast aastasse. Kõik need tõsiasjad kõnelevad tootlike jõudude äärmisest kiratsemisest kapitalismi maades, sellest, et iganenud kapitalistlikud tootmissuhted on muutunud tootlike jõudude arenemise ületamatuks takistuseks.

Kaasaegse kapitalismi põhiline majandusseadus seletab, mispärast seadus, mille järgi tootmissuhted peavad tingimata vastama tootlike jõudude iseloomule, pole kapitalistlikes maades ikka veel enesele teed murdnud ega vaba tegevusvälja saanud. Ühiskonna väljasurevad jõud kapitalistlike monopolide näol allutavad endale kogu kodanlike riikide aparadi, et takistada selle seaduse rakendamist. Kaasaegse monopolistliku kapitalismi ninamehed on huvitatud kapitalistlike tootmissuhete säilitamisest, mis kindlustavad neile maksimaalsed kasumid. Ainult tööliklass on lipukandjaks seaduse ärakasutamisel, mille järgi tootmissuhted peavad tingimata vastama tootlike jõudude iseloomule, kusjuures see ärakasutamine toimub kodanlike tootmissuhete purustamise ja uute sotsialistlike tootmissuhete loomise teel kogu ühiskonna huvides. Iseloomustades kaasaegse kapitalismi põhilise majandusseaduse toime tähendust, ütles seltsimees G. M. Malenkov oma ettekandes partei XIX kongressile: «See seadus näitab ära ja seletab kapitalismi kisendavad vastuolud, näitab ära kapitalistlike riikide agressiivse röövpoliitika põhjused ja juured». «Selle seaduse toime,» ütleb seltsimees G. M. Malenkov edasi, «viib kapitalismi üldkriisi süvenemisele, kõigi kapitalistliku ühiskonna vastuolude paratamatule kasvamisele ja plahvatusele»¹.

¹ G. M. Malenkov, Aruandekõne ÜK(b)P Keskkomitee tööst partei XIX kongressile, Tallinn, 1953, lk. 93.

Kapitalistlike maade rahvastiku enamuse ekspluateerimine, laostamine ja pauperiseerimine ning kapitalistide maksimaalsete kasumite kindlustamine põhjustab rahvahulkade rahulolematuse tõusu, suurendab nende vastupanu kapitalistlike monopolide väljakannatamatule rõhumisele. Järjest teravnevad vastuolud imperialistliku kodanluse ja töörahva hulkade vahel väljenduvad kapitalistlikes maades streigi- ja talurahva liikumise kasvus.

Nii oli Ameerika Ühendriikides tööministeeriumi ilmselt vähendatud andmete järgi aastatel 1947—1951 keskmiselt 3894 streiki aastas. Kõrgpunkti saavutas streikide arv 1952. aastal, moodustades 4950.

Veel eredama pildi streigiliikumise ulatusest annavad andmed streikidest osavõtnud tööliste arvu kasvust viimastel aastatel. See nähtub järgmisest tabelist:

Aastad	Streikidest osavõtnute arv (tuhandis)
1927—1931	291
1937—1941	1332
1947—1951	2358
1952	3500

Streigiliikumise iseärasuseks Ameerika Ühendriikides 1952. aastal on see, et streikidest võtsid osa Ameerika tööliisklassi suured salgad. Piisab mainimisest, et näiteks metallurgiatehaste tööliste streigist, mis kestis 54 päeva, võttis osa 650 000 inimest. See streik halvas metallurgiatehaste ning samuti ka paljude manustavate tööstusharude tööd.

Terasevalajate streigi tulemusena katkestasid ajutiselt töö tehased, mille tööliste üldarv on 1 400 000 inimest, kuna malmi ja terase footmine vähenes 1952. aasta juunis 82,8 ja juulis 74,7% võrra.

Ameerika Ühendriikide presidendi juures asuva Majandusnõukogu ringvaates märgitakse, et streikide tagajärjel kadumaläinud inimtööpäevade arv oli 1952. aastal üle kahe korra suurem kui 1951. aastal. Ainult ametiühingu reaktioonilise juhtkonna reetmise tagajärjel sunniti terasevalajatele peale uus leping, mis ei rahuldanud isegi minimaalsel määral neid nõudmisi, mis olid esitatud ametiühingu

poolt streigi algul. Ent streik näitas siiski, et vastuolud töö ja kapitali vahel Ameerika Ühendriikides on järsult teravenenud ja et töölisklass pole sugugi nõus nurisemata kandma järjest kasvavat puuduste ja viletsuste koormat, mis on seotud relvastumise võidujooksuga ja maa militariseerimisega.

Sangarlikult võitleb ka Lääne-Euroopa maade töölisklass massiliste vallandamiste ja ettevõtete sulgemise vastu. Itaalia Üldine Töökonföderatsioon viis 1951. a. lõpul ja 1952. a. algul läbi suurejoonelise kampaania töötasu tõstmise eest. Streik haaras arvukad ettevõtted, terved tööstusharud, terved provintsid. 1952. a. augusti algul levis üle kogu Itaalia streigiliikumine, mis hõlmas üle 2 miljoni põllumajandustöölise.

Rahulolematuse imperialistliku kodanluse poliitikaga haarab ka üha laiemaid talurahva hulki, kes võitlevad maa eest, otseste ning kaudsete maksude alandamise eest, ülikõrge rendimaksu vähendamise eest. Kapitalistlike maade töötava talurahva hulgas, keda laostatakse ning kihutatakse maalt ära, veenduvad üha rohkem selles, et ainult liidus töölisklassiga ja ainult tema juhtimisel on võimalik edukalt võidelda monopolistliku kapitali vastu.

Kapitalistlike monopolide ülevõim, mis teravdab ennenähtamatul määral kõik klassivastuolud, lähendab kapitalismi paratamatut hukkamist, tema möödapääsmatu ja täieliku hävingu. Ekspluateerimise suurenemine, rahvastiku enamuse laostamine ja pauperiseerimine, rahvusliku sõltumatus kaotamise oht ja fašismi kasv teevad möödapääsmatuks ühtse, rahvusliku, demokraatliku rinde loomise töölisklassi juhtimisel eesotsas kommunistlike parteidega, kes tõstsid üles vabaduse, rahu ja rahvusliku sõltumatus eest võitlemise lipu.

Asumaade ja sõltuvate maade ohjeldamatu riisumine hoogustab rahvusliku vabadusliikumise kasvu. Tegelikult on käimas imperialismi koloniaalsüsteemi lagunemine. Sellest kõneleb Vietnami, Birma, Malaia, Filipiinide ja Indoneesia rahvaste võitlus imperialistlike orjastajate vastu, sellest kõneleb kasvav rahvuslik vastupanu imperialismi ülevõimule Indias, Iraanis, Egiptuses ja teistes maades.

Monopolistliku kapitalismi rõhumine, kapitalismi, kelle toukejõuks on maksimaalne kasum, kutsub esile rahvahulkade üha kasvava meelepaha. Võitluses ühise vaenlase, monopolistliku kapitalismi vastu, tugevneb kapitalismaade

töölisklassi ja asumaade ning sõltuvate maade rahvaste ühtsus.

Ameerika imperialismi agressiivne majanduspoliitika, mida tingib kaasaegse kapitalismi põhilise majandusseaduse toime, viib paratamatult vastuolude teravnemisele Ameerika Ühendriikide ja teiste kapitalistlike riikide vahel. Peamisteks jäävad vastuolud Ameerika Ühendriikide ja Inglismaa vahel. Need vastuolud võtavad avaliku võitluse kuju Ameerika ja Inglise monopolide vahel müügiturgudel, tooraineallikate ja kapitali rakendamise sfääride pärast. Tõsised on samuti vastuolud Ameerika Ühendriikide ja Jaapani, Ühendriikide ja Itaalia, Ühendriikide ja Lääne-Saksamaa vahel, sest need maad elavad Ameerika Ühendriikide okupatsioonike all.

Maksimaalse kapitalistliku kasumi kindlustamine, mis on monopolistliku kapitali arenemise vältimatuks tingimuseks, tekitab imperialistlike maade vahel halastamatu konkurentsivõitluse. See asjaolu seletab nende maade vaheliste teravate vastuolude olemust, näitab nende põhjusi ning juuri. J. V. Stalin, kõneldes sellest, et sõdade paratamatus kapitalistlike maade vahel jääb jõusse, märkis, et kuna Ameerika Ühendriigid valmistavad ette katastroofi inglise-prantsuse kapitalistide kõrgetele kasumitele, on kapitalistlik Inglismaa ja tema järel ka kapitalistlik Prantsusmaa lõppude lõpuks sunnitud Ameerika Ühendriikide sületusest välja rabelema ja temaga konflikti astuma, et kindlustada endale iseseisev olukord ja, muidugi, kõrged kasumid.

J. V. Stalin näitas selle mõnede nõukogude majandusteadlaste väite täielikku alusetust, nagu ei oleks sõjad kapitalistlike maade vahel enam paratamatud. Selline «seisukoht» on kautskiaanluse järelmõju, katse sumbutada, kinni mätsida kapitalistlike riikide vahelisi sügavaid, lepitamatuid vastuolusid, mis paratamatult viivad konfliktideni ja sõjaliste kokkupõrgeteni.

«Väliselt,» kirjutab J. V. Stalin, «oleks nagu kõik «korras»: Ameerika Ühendriigid on pannud Lääne-Euroopa, Jaapani ja teised kapitalistlikud maad istuma näljapaiukile; Saksamaa (Lääne-Saksamaa), Inglismaa, Prantsusmaa, Itaalia ja Jaapan, sattunud Ameerika Ühendriikide küünte vahele, täidavad kuulekalt Ameerika Ühendriikide käske. Kuid poleks õige arvata, et see «korrasolek» võib kesta «igavesest ajast igavesti», et need maad sallivad lõputult Ameerika Ühendriikide võimu ja iket, et nad ei püüa välja

rabelda ameerika orjusest ja astuda iseseisva arenemise teele»¹.

Faktid tõendavad, et Ameerika Ühendriikide monopolide ohjeldamatule ekspansioonile vaatamata ei läinud neil korda kehtestada oma ülevõimu maailmaturul. Veelgi enam, neil ei läinud korda isegi säilitada kapitalistlikel turgudel oma positsioone, mis olid vallutatud teise maailmasõja käigus.

Ameerika Ühendriikide osa kapitalistlike maade ekspordis moodustas 1929. a. 15,6%, 1938. a. — 13,4%, 1945. a. — 40% 1951. a. kahanes see 19,7%-ni ja 1952. a. moodustas 20,5%.

Inglismaa osa aga oli 1929. a. 10,7%, 1938. a. — 10,1, 1945. a. — 7,4, 1951. a. — 9,6 ja 1952. a. — 9,9%. Teiste sõnadega, sellest hoolimata, et Ameerika Ühendriikide osa kapitalistlike maade ekspordis ületab Inglismaa osa kahekordselt, on ta siiski palju lähemal 1929. a. tasemele kui sellele tasemele, mille ta saavutas teise maailmasõja ajal.

1947. aastast 1952. aastani kahanes Ameerika Ühendriikide eksport 10,9% võrra, kuna Inglismaa ekspordi maht suurenes 40,8% võrra. Lääne-Saksamaa ekspordi maht ületas 1952. aastal 1936. a. taseme 48,3% võrra. Sõjajärgsele tasemele läheneb ka Jaapani ekspordi maht.

See muidugi ei tähenda sugugi, et turgude küsimus oleks Inglismaa või Lääne-Saksamaa jaoks vähem terav kui Ameerika Ühendriikide jaoks. Tarvitseb meelde tuletada, et Inglismaa ekspordi maht suurenes 1952. aastal 1929. aastaga võrreldes kõigest 7% võrra, et Lääne-Saksamaa ekspordi maht oli 1952. aastal 11% võrra väiksem kui 1929. aastal, ja kohe selgub, kuivõrd on teravnenud turgude probleem pärast teist maailmasõda mitte ainult Ameerika Ühendriikide, vaid kogu kapitalistliku maailma jaoks.

Kapitalistliku maailmaturu ahenemise tingimustes, majandusliku blokaadi poliitika teostamisel Nõukogude Liidu, Hiina ja Euroopa rahvademokraatia maade suhtes, kutsub ühe kapitalistliku riigi pisemgi ekspordi suurenemine esile teise kapitalistliku riigi ekspordi vastava vähenemise. Sellega seletub tõsiasi, et Prantsusmaa, Lääne-Saksamaa, Itaalia ja Jaapani osa suurenemine kapitalistliku maailma üldekspordis 6,2%-lt 1947. aastal 14,7%-ni

¹ J. V. Stalin, Sotsialismi majandusprobleemid NSV Liidus, lk. 71—72.

1952. aastal kutsus esile Ameerika Ühendriikide osa vähenemise 31,7%-lt 1947. aastal 20,5%-ni 1952. aastal ja Inglismaa osa vähenemise 10,1%-lt kuni 9,9%-ni.

Nendes tingimustes tekitavad üha uued tõkked, mida seavad Ameerika Ühendriigid demokraatliku leeri riikidega normaalse kaubanduse arendamise teele, kapitalistlikele maadele ja eeskätt Inglismaale kolossaalset kahju.

Seda kahju ei saa kompenseerida nõndanimetatud Ameerika «abiga», nagu väitis hiljuti Inglise alamkojas Attlee. Järjest rohkem kostab viimasel ajal lääneriikidest protesti hääli rahvusvahelise kaubakäibe kitsendamise Ameerika poliitika vastu.

Kaubanduslike suhete arenemine ja laienemine kõigi maade vahel, nende maade sotsiaalse süsteemi erinevusele vaatamata, vastab kõigi riikide reaalsele majanduslikele huvidele.

Nõukogude valitsus on teostanud ja teostab ka praegu järjekindlalt rahu säilitamise ja kindlustamise poliitikat, uue maailmasõja ettevalmistamise ja vallapästmise vastu võitlemise poliitikat, kõikide maadega asjalike suhete ja rahvusvahelise koostöö arendamise poliitikat, poliitikat, mis lähtub vankumatust seisukohast, et kahe erineva süsteemi, kapitalistliku ja sotsialistliku süsteemi, pikaajaline kõrvuti eksisteerimine ja rahulik võistlus nende vahel on võimalikud.

Kaasaegse kapitalismi ninameeste poolt organiseeritavate sõdadega ja rahvamajanduse militariseerimisega kaasneb repressioonide suurenemine rahvahulkade vastu sisemaal, samuti teiste maade rahvaste ja eriti asumaade ja sõltuvate maade rahvaste vastu. Kaasaegset monopolistlikku kapitalismi iseloomustab reaktsiooni tugevnemine kõigil aladel, riigiaparaadi fašiseerumine, püüd hävitada kodanlike vabaduste viimseid riismeid. «Varem,» ütles J. V. Stalin, «lubas kodanlus endale liberaalitseda, kaitses kodanlik-demokraatlikke vabadusi ja lõi sellega endale populaarsust rahva hulgas. Nüüd ei ole liberalismist jäänud jälgegi. Ei ole enam niinimetatud «isikuvabadust», — nüüd tunnustatakse ainult nende isikuõigusi, kellel on kapitali, kõiki teisi kodanikke peetakse aga inimtoormaterjaliks, mis kõlbab ainult ekspluateerimiseks. Jalge alla on tallatud inimete ja rahvaste võrdõiguslikkuse printsip, see on asendatud ekspluateeritavate vähemuse täieõiguslikkuse ja kodanike ekspluateeritava enamuse õigusetuse printsibiga.

Kodanlik-demokraatlike vabaduste lipp on heidetud üle parda.»¹

Uue maailmasõja kasvav hädaoht, laiade rahvahulkade ainelise olukorra progresseeruv halvenemine seoses relvastumise võidujooksuga, reaktsiooni pealetung rahvaste demokraatlikele õigustele, rahvaste rahvuslikku sõltumatus ja rahvuslikku suveräänsust ähvardav hädaoht põhjustavad rahvahulkade rahulolematuse pidevat kasvu, ajavad äärmiselt teravaks võitluse imperialistlikus leeris fašistliku reaktsiooni ja rahvaste demokraatlike jõudude vahel.

Kaasaegse kapitalismi põhiline majandusseadus näitab, et imperialism toob rahvastele vaid häda ja sõdasid. Maailmasõjad, mida imperialistid valla päästavad, nõrgestavad aga kapitalismi. Nii tekkisid pärast teist maailmasõda kapitalistlikus majandussüsteemis veelgi sügavamad vastuolud ja kapitalistliku majanduse maailmasüsteem tervikuna on tunduvalt ahenenud ja nõrgenenud, on veelgi ebakindlam, kui ta oli enne sõda. Kaasaegse kapitalismi põhilise majandusseaduse toime, ajades teravaks kõik monopolistlikele kapitalile omased vastuolud, viib kapitalistliku süsteemi paratamatule hukkumisele.

Täielikuks vastandiks laostuvale kapitalismile on tõusuteed sammuv ja õitsev sotsialistlik süsteem. Tema põhiliseks majandusseaduseks on kogu ühiskonna järjest kasvavate materiaalsete ja kultuuriliste vajaduste maksimaalse rahuldamise kindlustamine sotsialistliku tootmise pideva suurendamise ja täiustamisega kõrgeima tehnika baasil.

Sotsialismi põhilise majandusseaduse valgusel ilmnevad veelgi teravamalt kaasaegse kapitalismi tülgestavad jooned. Vastandades sotsialistliku majanduse kapitalistlikele majandusele, kirjutab J. V. Stalin: «...maksimaalsete kasumite kindlustamise asemel — ühiskonna materiaalsete ja kultuuriliste vajaduste maksimaalse rahuldamise kindlustamine; tootmise arenemise asemel vaheaegadega tõusust kriisini ja kriisist tõusuni — tootmise pidev kasv; perioodiliste vaheaegade asemel tehnika arenemises, milledega käib kaasas ühiskonna tootlike jõudude hävitamine — tootmise pidev täiustamine kõrgeima tehnika baasil»².

¹ J. V. Stalin, Partei XIX kongressil peetud kõne, Tallinn, 1953, lk. 10.

² J. V. Stalin, Sotsialismi majandusprobleemid NSV Liidus, lk. 86.

Monopolistliku kapitalismi tingimustes suureneb tunduvalt vana sisseseade hiiglaslike mõõtmete pidurdav toime põhikapitali uuendamise mastaabile ja tempo'le. Kapitalistlikes maades ripub vana sisseseade tootmisel jalus ja pidurdab uue tehnika juurutamist.

Kapitalism ei ole enam tehnilise progressi kandjaks, nagu ta seda oli tööstusliku revolutsiooni ajal XVIII sajandi lõpul ja XIX sajandi algul.

See seletub asjaoluga, et «kapitalism on uue tehnika poolt, kui see tootab talle suurimaid kasumeid. Kapitalism on uue tehnika vastu ja käsitsi töötamisele ülemineku poolt, kui uus tehnika ei tööta enam suurimaid kasumeid»¹. Juba 1939. aastal, partei XVIII kongressil, konstateeris J. V. Stalin, et Nõukogude Liit on kõige eesrindlikumatest kapitalistlikest maadest ette jõudnud tootmistehnika poolest, tööstuse ja põllumajanduse uue tehnikaga varustatuse poolest.

Uus viie aasta plaan, mis näeb ette tootmise suurt kasvu, tehnilist progressi, nõukogude rahva materiaalse heaolu ja kultuuri edasist kasvu, on sotsialismi põhilise majanduseaduse nõuete teostamise eredaks väljenduseks. Sotsialistliku tootmise põhiliseks eesmärgiks on inimene oma kasvavate tarvidustega; kapitalistliku tootmise põhiliseks eesmärgiks on maksimaalsed kasumid, mida saab käputäis ekspluataatoreid ja orjastajaid. Sotsialistlik majandussüsteem lahendab oma peamist ülesannet sotsialistliku tootmise pideva suurendamise ja täiustamise teel kõrgeima tehnika baasil. Kapitalistlik süsteem seevastu lahendab oma ülesannet antud maa rahvastiku enamuse ekspluateerimise, laostamise ja pauperiseerimise teel, teiste maade rahvaste orjastamise ja paljaksriisumise teel, sõdade ja rahvamajanduse militariseerimise teel. Kui kapitalistliku tootmise eesmärk ja selle saavutamise vahendid on suunatud rahvahulkade eluliste huvide vastu, siis sotsialistliku tootmise eesmärk ja selle saavutamise vahendid vastavad rahva eluliste huvidele. Sotsialistliku majandussüsteemi üleolek kapitalistlikust majandussüsteemist avaldub erilise jõu ja ilmekusega kaasaegse kapitalismi ja sotsialismi põhiliste majanduseaduste valgusel.

¹ J. V. Stalin, Sotsialismi majandusprobleemid NSV Liidus, lk. 85.

TRÜKIVIGU

		On	Peab olema	Kelle stii läbi
Lk. 17	18. rida ülalt	levinumaid	levinenumaid	Trükikoda
„ 18	4. „ „	ohutustenhika	ohutustehnika	Toimetaja
„ 30	16. rida alt	Inglis-Hollandi	Inglise-Hollandi	Trükikoda
„ 48	9. rida ülalt	müügiturgudel	müügiturgude	Trükikoda

Rbl. 1.50

A-17346
155 II

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00462630 7